

RIIGIKOGU

IV koosseis.

III istungjärk.

27. koosolek.

31. jaanuaril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
3. Teatamine Kohtu- ja siseministrile tagasiantud esitisest.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Riigitöölaliste puhkeaja seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
6. Tallinna telefoni keskjaamade laiendamise seadus — I lugemisel.
7. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees
R. Penno kell 17.10 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi
J. Piiskar.

1. Päevakorra täiendamine.

V. Hasselblatt'i (sks-r) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud Vilhelm Vrangell 31. jaanuaril 1930 Saksa-Rootsi valimisbloki Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu tööd on osa võtma kutsutud Mathias Vesterblom.

3. Teatamine Kohtu- ja siseministrile tagasiantud esitisest.

Sekretär: Kohtu- ja siseministri esitis rkl. J. Lille vahiallvõtmise asjas anti juhatajale otsusel tagasi Kohtu- ja siseministrile ministri sellekohasel nõudmisel.

Juhataja: Eilsel Riigikogu koosolekul pööras rkl. L. Johanson juhataja poole sekretäri suhtes järgmiselt: „Kas Teie ei ütleks sellele härrale, et ta ei segaks mind seljataga.“ Leian selle väljenduse ebakohase ja teen rkl. L. Johanson'ile märkuse.

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

kodukorra ja riigi majapidamise aruande komisjonidesse M. Vesterblom (sks-r, surma läbi lahkunud H. Pöhl'i asemele).

5. Riigitöölaliste puhkeaja seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

J. Klesment'i (stp) ettepanekul antakse seaduseelnõu sotsiaalkomisjoni.

6. Tallinna telefoni keskjaamade laiendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann: Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjon tegi Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus kaks parandust. Ühe paranduse tegi redaktsioonilise, s. o. pealkirjas kustutas sõnad „mahu suurendamise“ põhjendusega, et pealkirjas pole neid sõnu tarvis, sest seaduse esimeses paragrahvis on täielikult väljendatud, mis seadus sisaldab.

Edasi võttis rahaasjanduse komisjon vastu Vabariigi Valitsuse poolt esitatud parandus-ettepanekud: need summad, mis olid ette nähtud 5 aasta jooksul anda Tallinna telefoni keskjaama ehitamiseks, neljaks aastaks kindlaks määrata, ja eelnõust käesoleva eelarve-aasta arvelt Kr. 100.000.— kustutada ja suurendada vastavalt summasid: 50.000 krooni võrra 1931./32. aastal ja 1932./33. aastal 50.000 krooni.

Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.

L. Raudkepp (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Nagu igal aastal, oleme ka sel aastal kuulnud härra Majanduseministri eelarve-kõnes vana ja uut. Ja seda „vana ja uut“ leiame ka eelarves eneses. Muidugi on olnud palju vana, mida meile nimetanud Majanduseminister, samuti näeme ka eelarves eneses palju vana. Vana hulka meie muidugi ei saa arvata neid arve, mis lahkuvad eelmise eelarve arvudest. Mõnda uut on juurde tulnud pealkirjades. Esimest korda näeme, et ministeeriumide nimetused muudetud, nii et 10 ministeeriumi asemel on 7 ministeeriumi. Ka

juhiti tähelepanu sellele, et erakorralised kulud on kaunisti kärbitud.

Mis puutub eelarve-kõnesse, siis ei võinud Majanduseminister meile midagi ette tuua, millest võiks öelda, et see on optimism või suur optimism, vaid minister pidi piirduma pessimismiga.

Uue nähtusena ja tegurina on juurde tulnud see, et välismaa turu konjunktuur mõjutanud meie majandust nii, et see parem viljasaak, mille osaliseks Eesti sai läinud aastal, ei suuda katta kahje, mis olid kahe eelmise aasta tagajärjel. Kulub veel paar aastat, et katta puudusi, mis tekitanud eelmiste aastate ikaldus. Meie teame, et kõige selle tagajärjel, mis sindinud turgudel, on erakorraliselt mõned tolliosad muudetud, ja põllupidajad sooviksid, et tollide revideerimine põllumajapidamise suhtes veelgi edeneks. Ka on see vana mõte ja punane joon, mis läbi läheb Majanduseministrite tegevusest, et peame kokku hoidma. Kokkuhoidmise tähe all oleme mitu aastat elanud ja ei ole ikkagi veel selles lõpule jõudnud, ning tuleb veel rohkem ses suhtes teha. Muudatusi teostada ei ole nii kerge siis, kui välisturu konjunktuurid nii kergesti muutuvad, et ühe või paari aasta jooksul selle konjunktuuri muutmine mõjutab meie majanduse tulusid.

Mis puutub erilisel kokkuhoidu, siis huvitaks mind üks küsimus, nimelt see küsimus, kuivõrt on suudetud kokku hoida riigiametnikkude palga arvel. Vastavates tabelites on näha, et teenistusetasu kõigis ministriumides suurenenud, ainult Riigikontrollis jäänud endiseks, ning Majanduseministriumis on see summa vähenenud. Kui küsime: Kas on näha tagajärge, et on koondatud? siis minu arvates seda näha ei ole. Koondamine on osaliselt teostatud, aga seejuures on palgad tõusnud. Nii et see kokkuhoid, mille saavutasime koondamisega, kattub palgade suurenemisega. Ka see asjaolu, et ministriumide koondatud, ei ole siin selles mõttes palju kaasa aidanud, et ametnikkude palgade kogusumma oleks vähenenud. Muidugi mõjus see küll kulude vähendamisele, et meil nüüd on kolm ministrit vähem, aga oleks siiski võinud rohkem loota sel alal. Nagu öeldud, tuleb ikka kokkuhoiutähe all edasi minna ja siin visa võitlust pidada. Üldse Majanduseminister kujuneb ikka rohkem ja rohkem meie ministrite hulgas peaministriks. Kuigi Majanduseministrium seisab oma eelarve poolest 5-dal kohal, kerkib ta väärtus iga aastaga. Kohused, mis temale pannakse, suurenevad, ta ei ole enam minister kolmel alal — raha, tööstuse ja kaubanduse alal —, vaid muutub, nagu ma ütlesin, niiöelda peaministriks, aga võib ka öelda teatud mõttes välisminist-

riks. (M. Martna, stp: Ühesõnaga — „Minister für alles“!) Ma ütlesin, teatud mõttes peab ta muutuma Välisministriks, et olla lähemas kontaktis välismaa turu konjunktuuridega, ja kui ma ei eksi, siis on kavatsus, et just Majanduseministrium võiks olla õige lähedases kontaktis Genfiga, kus esindatud kõigi Euroopa riikide finantsmehed ja finantstegevus. Seda tuleb muidugi tervitada.

Tahan veel peatuda ühe ministriumide tegevuse alal, nimelt Kohtu- ja siseministriumide eelarve juures. Kohtu- ja siseministrium on võimaliku leidnud, et ta kodifikatsioonile ja kirjastamisele sel aastal vähem välja annab kui mineval aastal ja kui teised ministriumid seda teevad. Kõik teised ministriumid on sel alal suurendanud nõutavaid summasid, aga Kohtu- ja siseministrium on selle summa vähendanud. Samuti on ka vähendanud Riigikontroll ja Riigivanem ja Riigikantselei summasid sel alal, kuid need ei ole ministriumide alad. Nüüd tuleks küsida: Kas see on oststarbekohane? Kas siis Kohtu- ja siseministrium töötab nii hästi kodifikatsiooni ja oma määruste ja seaduste alal, et vaja oli vähendada eelarve-summat? Ma ei saa seda järeldada, sest on fakte, mis räägivad sellele vastu. See fakt seisaks järgmises: Osalt on juba möödunud omavalitsuste valimised, nimelt linnavalimised, ja käes on maa- ja vallaomavalitsuste valimised. Kui Kohtu- ja siseministrium leidis, et vaja vähendada kodifikatsiooni ja kirjastamise alal, siis võiks sellest järeldada, et kodanikkudel on täielik võimalus ka ametikohtadel kätte saada neid tarvisolevaid seadusi ja määrusi, mis selle ministriumide tegevuse alal antud. Aga kahjuks see nii ei ole, vaid just siin tuleb ilmsiks teatud puudus, et Kohtu- ja siseministrium seda sel kujul ei tee, nagu see seisab kodanikkude ja riigi huvides. Kohtuministrium peaks selle eest hoolitsema, et ta tegevuse alal ei võidaks teha etteheiteid selles sihis, et seal kõik korras ei ole. Näiteks linnavalimiste puhul anti Kohtu- ja siseministriumilt poolt ringkiri, milles oli õige tähtsaind punkte. See ringkiri anti 4. septembril 1929, just enne linnavalimisi, ja ometi ei avaldatud seda ringkirja kuskil ametlikult. (O. Gustavson, stp: Härra Raudkepp, kas teie nimekirja Tallinna valimisringkonnas selle miini otsa läkski?) Lubage, kui ma edasi kõnelen, siis see ehk selgub. Nimelt see ringkiri oli mimeografeeritud ja kätte saadetud linnaomavalitsustele ja maaomavalitsuste asutustele. Selles nimekirjas on nähtavasti nii mõndagi uut, sest see ringkiri algas sõnadega: „Muudetakse ära ministriumide ringkiri 10. veebruarist 1927.“ Seal tuli palju uusi punkte juurde, mis ju iseenesest hea,

aga valivad kodanikud oma esindajate kaudu sellest midagi ei saanud teada. Isegi niisugune võimatu juhtumine on tulnud, et ringkiri tähendab, et nimekirjade esindajad on linnakomitee liikmed kogu komitee tegevuse ajaks, tähendab, antud juhul 21. detsembrist kuni valimiste lõpuni. Aga komitee ise ütleb, et see ei ole õige, ja seletab valimiseaduse vastava paragrahiviga, et alles siis saab esindaja komitee liikmeks, kui valimised juba käimas, tähendab, alates 18. jaanuarist. Ringkiri tähendab sellele, et komitee tegevuse ajaks on nimekirja esindaja selle komitee liige, kus ta võib kaasa rääkida, aga Tallinna komitee leidis, et see ei ole kokkukõlas seadusega ja seletas omamoodi seadust. Siin on igatahes suur määruste ja seaduste seletuste rikkumine ilmsiks saanud. (O. Gustavson, stp: Seaduse seletuse rikkumine, kuidas tuleb seda mõista!?) Ringkirjale tuleb vaadata kui seaduse seletusele. (O. Gustavson, stp: Härra Raudkepp, kuidas seaduse seletuse rikkumisele?) Jah, (M. Juhkam, töer: Teil on ikka niisugused asjad äpardanud.) Ei ole. Teil on, härra Juhkam, ka asju, ja igal rühmal on niisuguseid asju ja asjakesi, kus on midagi äpardanud. (M. Juhkam, töer: Meil ei ole niisugused sisseandmise asjad kunagi äpardanud.) Ei maksa sellest juttu teha, seda võib ainult naljapalana võtta.

Ma tahtsin rääkida mõnda maaomavalitsuse kahjuks. Mõni eelkõneleja on sellele tähelepanu juhtinud, et maavalitsust tuleb koondada. Nüüd tuleb nii välja, et maavalitsust tuleb kiita ringkirja täitmise alal. Harju maavalitsus on teisiti toimunud kui Tallinna linn, ja täitsa õieti ja seadusepäraselt. Ta kutsus kohe järgmisel päeval, kui nimekirjade sisseandmise tähtaeg oli möödunud, nimekirjade esindajad koosolekule, käies täpselt ringkirja teise punkti järgi. Ja seal on igal esindajal võimalus kuulda, missugused puudused ta nimekirjal on, ja suusõnal võib kohe seletada, et näiteks palun selle või teise kandidaadi kustutada, ja see protokollitakse. Nii on ka kohtu asjaajamise viis. Kuna Tallinna komitee arvas vajaliku olema tagasi minna sellesse aega, kus kohtu asjaajamise protsess oli teiselaadiline, ainult kirjalik, ja mis oli, kui ma ei eksi, enne Aleksander II reformi. (M. Juhkam, töer: Aga Teie ütlesite 4 aastat tagasi, et kui Tallinn on oma sõna öelnud, siis olgu teised vait. Nüüd Tallinn ütles Teile oma sõna.) Kui selles küsimuses pöörduti Kohtu- ja siseministeriumi poole, siis ütles Kohtu- ja siseministerium: „Kõik on korras.“ Tähendab, tema oma ringkirja võib jätta tähele panemata, ja ministerium ütleb, et asi on hea ja korras. Kuidas võib see alal hoida

kodanikkude usaldust niisuguse tähtsa ministeriumi vastu, nagu Kohtu- ja siseministerium, kui ta laseb rikkuda oma ringkirja punkte ja on vait ning annab õiguse Tallinna komiteele? (O. Gustavson, stp: Mis ta peab tegema Teie arvates?) Ta peab ära kuulama ja kontrollima, missugune väärvõte on linna komitees ilmsiks saanud. (O. Gustavson, stp: Ja siis pokri panema linna komitee! — M. Martna, stp: Seda küll mitte...) Seda just mitte, vaid et nii kergel käel ei tohiks see komitee tühistada nimekirja. (O. Gustavson, stp: Ma kuulsin, et teil Harjumaal olevat nimekirjal ka halvad päevad olnud.)

Juhataja: Riigikogu liikmed! Ei ole ette nähtud, et mitu Riigikogu liiget korraga kõneleb.

L. Raudkepp (krst): Sellega igatahes ei saa nõus olla. Need väärvõtted õonestavad kodanikkude usaldust antud korral Kohtu- ja siseministeriumi tegevuse vastu. (L. Johnson, stp: Teil on õigus!)

Mis puutub omavalitsustesse, mis ka paigutatakse kokkuhoiutähe alla, siis võib ju ainult pooldada neid kavatsusi, et maavalitsusi hakatakse kokku tõmbama. Kõik niisugused kokkutõmbamise ja kokkuhoiu kavatsused muidugi nii ruttu täide ei lähe, vaid nõuavad tihtipeale mitu aastat. (L. Johnson, stp: Kõigepealt tõmmatakse kokku Majanduseminister, enne kui omavalitsused kokku tõmmatakse.)

Mind huvitab veel üks ala, kuna teised alad on leidnud arvustust eelkõnelejate poolt, ja see ala käiks selle kohta, kuidas meie rahva elu oma kõlbluse poolest edeneb või ei edene. Rõõmustava nähtusena võime nimetada seda, nagu selle kohta andmed olemas, et viina tarvitamine olevat üleriiklikult vähenenud. See on seletatav seega, et inimestel on vähe raha. Aga erakorralisi nähtusi, mis ei ole kuidagiviisi riikliku edu mõttes soovitatavad, tuleb ühtelugu veel ette. Ei pääse ju seadustega neile ligidale, seaduste karmus siin üksi ei aita. Riigivaraste arv ei näi vähenema, tuleb ikkagi veel ette julme kuritegusid. Rahvas ootab, ja meie kõik ootame, et sellel alal tuleks parandusi ilmsiks, aga neid ei tule. Need erakorralised nähtused kestuvad veel, ja tuleb kahetseda näiteks, et Kohtu- ja siseminister haigestus, mille tagajärjel see seadus, mis sotsialistide toetusel läbi viidi, nimelt abordiseadus, ei ole teatud paragrahvides muudetud, nii nagu Kohtu- ja siseminister õieti kavatses teha. Ei ole soovitatav, et see niiviisi kestuks, aga kahjuks on siin Kohtu- ja siseministri haigus süüdi.

Samuti nimetaksin siin veel üht asja. Nimelt juba 1928. aastal pidid Eesti valitsus ja Riigikogu vastu võtma pornograafiliste väljaannete liikumise ja nendega kauplemise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seaduse. See esitati juba 12. oktoobril 1928, aga seni ei ole see seadus ikkagi veel uuesti esitatud, kuigi juba 27 riigi poolt, seal hulgas Soome, Läti ja Poola, see vastu võetud. Millegipärast aga Eesti viivitab siin ja ei taha seda konventsiooni vastu võtta. Nagu kuulsin, olevat seal tekkinud arusaamatust selle kohta, mida tuleb lugeda pornograafiaks kirjanduses. Leiti, et nõuded, mis esitatud selles seaduses, on liiga karmid, ja kirjandusele ei jääks seda vabadust, mis tal seni on.

Juhiksin veel tähelepanu sellele, et siin on liiga kergesti vaadatud meie kultuurilule. Kui näiteks tähele panna Eesti kultuurkapitali väljaminekuid, siis leiame, et kunstitööde omandamise alal on näiteks helikunsti sihtkapitali alal õige ilusad summad. Peab ütleva, helikunsti alal töötatakse meil kõige viljakamalt. Kui seal kõrval vaadelda kujutava kunsti sihtkapitali, siis on ka seal õige suured summad antud tööde omandamiseks. Aga mulle ei näi, et neid töid väga palju oleks. Juba mitu aastat räägitakse sellest, kuidas valitsuse ja Riigikogu hoonet võiks ilustada meie maalikunsti teostega, aga see asi ei nihku paigast. (J. Fuks, as: Need teosed ei nihku paigast.) Nii et siin loovat tööd väga palju näha ei ole. Ja kui arvestada seda, et eriti kirjandus, mille alal loov töö õige suur tahab olla ja on, et see ei rahulda ammugi kõiki teadlikke kodanikke nende nõudmistest ja otsustest, siis tuleb siin ikkagi tähendada teatav kurb nähtus, hukkamõistetav nähtus. Eriti tuleb kahetseda, et näiteks nimetatud seaduse ja konventsiooni vastuvõtmisest ikkagi juttu ei ole, vaid see lükatse edasi, ja seetõttu kannatab tingimata meie rahva sisemine hingejõud. Ega meie siis üksi majanduslike kombinatsioonidega ei saa neist raskustest üle, mis meil elus on, vaid tingimata mängib psüühika siin õige suurt osa. Eelarves peab olema erakorralisi väljaminekuid, ja mida rohkem protsente need meile annavad, seda paremad on need erakorralised kulud. Aga meie rahva hingelise ja kombelise jõu kogumis ei tohiks olla erakorralisi raiskamisi, nii nagu need sisemise jõu raiskamised ikka veel kestuvad, ja seaduseandlus seisab siin teatud abitusel. Ta ei leia küllalt võimalusi, et ka siin teha väärilist üleschitavat tööd, sest ollakse sel arvamisel, et vabadus igal juhul ja igal tingimusel peab valitsema. Aga see vabadus võib muutuda õige suurel määral korralageduseks. Neile

mõnele nähtustele, mis ühenduses meie riigi eelarvega, tahtsin ma tähendada.

A. Schulbach (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigi eelarve arutamisel on peaausjalikult vaatlusele võetud kolm külge: 1) riigi eelarve ise; selle kokkusead, 2) meie üldine majanduslik seisukord või õigemini meie majanduslik kitsikus ja 3) see õhkkond, milles eelarve arutamine sünnib, meeleolu maal ja erakondade vahekorrad Riigikogus.

Mina, lugupeetud koosolijad, tahtsin peatuda kolmanda küsimuse juures, sest see iseenesest selgitab meile neid vahekordi, kuidas ja mispärast üks või teine erakond suhtub praegusse eelarvesse. Viimse, kolmanda küsimuse juures peatus eriti rkl. härra Johanson, kes oma kõnes ühte patta viskas Vabariigi Valitsuse, teda toetava koalitsiooni ja iga üksiku koalitsiooni-erakonna ja tema programmi. Kui Vabariigi Valitsuse eesotsas seisis A. Rei, siis oskasid sotsialistid ja nende kõnemehed siit kõnetoolilt väga selgeks teha, et Vabariigi Valitsuse programm ei saa kuidagi olla üksiku erakonna programm, et Vabariigi Valitsus on koalitsiooni ja kokkuleppe sünnitus, seepärast ei maksa Vabariigi Valitsuse tegevusele ja programmile vaadata kui üksiku erakonna programmile. Siis oli sotsialistlikele kõnemeestele see selge, praegu näib see küsimus neile täiesti uduks ja segaseks läinud olema.

Kui sotsialistliku erakonna ülespidamist praegusel eelarve arutamisel tahame mõista, siis peame paratamata meelde tuletama mõnd joont selle erakonna kujunemisest. Kui hiljuti Riigikogu kõnetoolilt rkl. Ast, kes praegu kahjuks siin ei viibi, oma erakonnale tugevasti viirukit suitsetas teenete eest, mis erakonnal on Eesti riigi algusepäevilt, siis suurem osa koosolijaist rahvasaadikuist pidi tunnistama, et rkl. Ast'il kahtlemata õige palju õigust oli. Sotsialistidel on teeneid Eesti riigi loomisel. Kahtlemata on need teened seda suuremad, mida lähemalt neid vaadelda, eemalt vaadatuina paistavad need muidugi natuke väiksematena, kuid ütlen, et rkl. Ast'i seisukohtadest võib siiski täiesti aru saada. Kahjuks vaatles aga rkl. Ast ainult raha üht külge. Igal rahal on aga ka teine külg. Teie teate, et sotsialistlikul erakonnal ja tema tekkimisel on kaks külge. Praegune sotsialistlik erakond on tekkinud kahest rühmitusest ja kahest voolust, ja see rühmitus, kes praegu erakonnas võtnud enesele juhtiva osa, sellel rühmitusel, sellel voolul ei maksaks kaugeltki nii väga uhkustada oma teenetega meie Eesti riigi loomispäevilt, vaid meie teame, et sellel rühmitusel olid sel ajal palju paremad vahekorrad

mõne teise vooluga, mis asub piiri taga, kui meie vabariiki juhtivate vooludega. Meie teame, kuidas see pahempoolne rühmitus, need mehed, kes praegugi istuvad Toompeal sotsialistide ridades, ja kes oma erakondlikku kuuluvust vahetasid sagedamini kui ihupesu, kuidas need mehed siit kõnetoolilt maha tegid demokraatiat, kuidas nad ülistasid ja kaitsesid Lenin'i ja Stalin'i püüdeid igatahes mitu protsenti kangemalt, kui praegu seda teeb härra Kaaver. Need härrad, nimesid ma ei nimeta, sest igaiüks Riigikogus tunneb neid, need härrad sattusid siis igakord rahvakoosolekutel ja ka Riigikogus äärmiselt piinlikku seisukorda, kui neilt küsiti, kas nad üldse tunnustavad Eesti riigi iseseisvust või mitte. Nad ei saanud ialgi sellele vastata lühidalt „ei“ või „jah“, vaid pidid pikad seletused andma, millest selgus, et tunnustavad iseseisvust ainult nii natuke, moka otsast, tunnustavad ainult töölistenõukogu vabariiki Eestis. Need mehed mängivad praegu sotsialistlikus tööliste parteis õige silmapaistvat osa. Ja kui siis hiljuti Riigikogus vaidlus tekkis, kummad on Eesti riiklikule elule hädaohtlikumad, kas avalikud kommunistid või need karjääristid, kes nüüd sotsialistide ridades pesitsevad, siis mõistsime kõigiti härra Ast'i ülesastumist. Aga kui tema järele tuli siia kõnetooli härra Gustavson ja härra Riigivanemale hakkas jagama õpetusi õigest riigimehelikust taktikast, mille poolest härra Gustavson'i oma minevik muidugi nii „rikas“, jutumärkides muidugi, siis tundsid vist kõik, et siin asi täiesti korras ei ole.

Kui see rühmitus, kes praegu sotsialistide seas mõõduandvat osa etendab, veel sellest vaatest pahemal pool seisib ja iga aasta endale uut „revolutsioonilist“ või „iseseisvat“ nime otsib, siis oli ta üheks ülesandeks närida muu seas sotsialistide rühma kallal. Meie mäletame veel väga mitmeid lopsakaid ülesastumisi Riigikogus, kus sotsiaaldemokraatide partei tegevust iseloomustati kui „õnneküttide politikat“, „kõige häbematumat provokatsiooni töörahva vastu“, kõneldi nende „veripattudest“ ja „äraandlikust hingest“. (V a h e l h ü ü e d pahemalt poolt.) Kõik need iseloomustused on tulnud praegustelt sotsialistliku rühma liikmetelt, kes nüüd oma riigimehelikkusega hooplevad. Meie teame, et kõik need härrad hiljem „hoosianna“ hüüetega sotsialistliku partei liikmeiks vastu võeti, ja kõige suurema südamerahuga asusid nüüd seda õnneküti-politikat kaasa tegema. Teie teate, kui need härrad liitusid sotsialistliku parteiga, siis tekkis sotsialistidest pahemale poole uus rühmitus. Sotsialistide oma ridadest ei olnud mõnel mehel, nagu näiteks Hans Martinson'il, küllalt jõudu end läbi

lüüa ja silma paista, seepärast astus see mees erakonnast välja ja hakkas sotsialiste Riigikogus ja rahvakoosolekuil sõimama. Meil on ka need õige tusedad iseloomustused Riigikogu stenogrammides käepärast, ja kui härra Martinson seda nii väga soovib, siis võin need välja tuua ja lugeda. Aga ma arvan, seda teeme tulevikus, kui härra Martinson selle järele vajadust tunneb. Nüüd läksid ka sotsialistide silmad lahti: niisuguse pärli oleme meie põlanud. See pärl nopiti tänuga ülesse, ja praegu aitab kaunistada seda kallist keed, mida sotsialistlik rühm kujundab. Nüüd on härra Martinson'i asemele asunud sotsialistide pahemale tiivale härra Kaaver, kes kasutab sama meetodit sotsialistide vastu. Ja kui see nii edasi läheb, siis võib arvata, et ka härra Kaaver rahasadama võib leida sotsialistide partei Aabrami, Iisaki, Jaakobi ja Joosepi hõlmas, muidugi mõista, kui härra Kaaver selle tulevikuga lepib.

Teie näete, lugupeetud Riigikogu liikmed, siin on täiesti järjekindel arenemiskäik. Igamees, kes sotsialiste hästi tusedalt sõimata oskab, saab põlise pidamise õiguse alusel mugava kohakese nende ridades. Sotsialistidel on iga sõimukunstis wilunud isik niisama tervitatav, kui leib näljasele. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Kahjuks ma ei ole kunagi kommunist olnud. (A. Oinas, stp: Teie võite seda viga ju veel parandada. — V a h e l h ü ü e.) Teie tunnete muidugi oma erakonna asju paremini ja teate, kui vigased need on. (M. Martna, stp: Teil näib hirmus huvi nende vastu olema.) Ma tulen ka selle juurde ja näitan, kuidas teie seda olete hinnanud.

Loomulik, et säärane annete küllus ei võinud vaka alla jääda, vaid see jõud tuli kuidagi kasutada. Ja meie oleme juba pikemat aega tunnistaajaiks, kuidas rühm kogu selle „andekuse“ rohkusega püüab tööerakonna rühmale kallale tungida. Ajakirjanduses on seda järjekindlat kallale-tungi nimetatud „materdamiseks“. Võib-olla oleks siin ehk õigem üks teine tärimin, mis ka sotsialistide eneste seas tarvitusele võetud. Nimelt kui mõne aasta eest siit kõnetoolilt üks selle rühma praegustest liikmetest teravalt iseloomustas sotsialistliku rühma taktikat, kuna ta ise sellest rühmast veidi pahemal pool seisib, tungides rühma salasemasse asjadesse, püüdes katsuda läbi ta südame ja neerud ning neis peituvad provokatsiooni kavatsused, siis hüüdis temale koha pealt vahele ta praegune rühmakaaslane härra Martna: „Teil on üldse ämmaemanda kalduvused.“

Need ämmaemanda kalduvused on nüüd sotsialistlik rühm nähtavasti omaks võtnud, sest viimasel ajal armastavad kõik nende kõnelejad väheste eranditega

teiste erakondade sisikondades soperdada, seal kõik elundid ja organid segi paisates. Mulle paistab, et härra Johanson'i ja teiste ülesastumised ei ole juhuslikud, vaid need on tingitud erakonna taktikast, sest vastasel korral ei võiks need nii sagedasti korduda. Meie näeme, et isegi kõige neitsilikumad sotsialistliku rühma liikmete seast, kes käivad siin Riigikogu kõnetoolis kangesti häbenemas, kui mõne teise rühma kõneleja nende suurejoonelistest majanduslikkudest kavadest küllalt ei oska lugu pidada, et isegi need ikka vaikiva nõusolekuga ja nähtava poolehoiuga oma rühmakaaslaste ämmaemandatsemist jälgivad. See on tõesti loonud omapärase õhkkonna Riigikogus, aga ka väljaspool. Tartu linnavolikogus arutati hiljuti toetuse andmist ühele sotsialistide juhtimisel olevale ühingu. Seal volikogu koosolekul toodi ette, et juba ühingu ruumide ümbruses kõrvalistel isikutel võimata liikuda, sest ulakus olevat seal läinud nii suureks, et isegi möödaminejad võivad niisuguse mustuse osaliseks saada, mis neid tahtmata sunnib tulevikus teist teed tarvitama. See on vist üldse iseloomustuseks meie sotsialistide ülespidamises, sest ka Riigikogus langevad paratamata igasugused mustused sellele kaela, kes mingisugustel põhjustel kuidagi kokkupuutumisse satub sotsialistliku rühmaga. (A. Oinas, stp: Aga kas see on puhas asi, mis Teie siin ette kannate?) Minu näited on Riigikogu stenogrammidest võetud — ja mina ei oleks ka Riigikogus nii esinenud, kui teie ei oleks lubanud ühele või teisele oma rühma liikmele teistele niiviisi kallale tungida. Kui ulakad uulitsal kallale tungivad, siis ei saa glasseekindaid kätte panna, vaid peab malakaga neile andma, et nad ka natuke tunnekid. (L. Johanson, stp: See on molakas, aga mitte malakas!) Oleme kuulnud, missuguste väljendustega rkl. Johanson siin sagedasti esineb.

Ma ei taha hakata palju rääkima sellest, kuidas rkl. Johanson kõik segamini paiskab ja ümber vassib, mis Riigikogu kõnetoolilt räägitakse. Ma ei taha hakata väikseid üksikasju meelde tuletama, nagu näiteks, et kui härra Vilms siin rääkis valitsuse olupoliitika, siis sellest härra Johanson tegi onupoja-politika. Minu rühmakaaslane, meie rühma sekretär härra Vilms, kelle härra Johanson siin sel puhul isegi tööerakonna juhiks ülen-das, on aastate eest, siis, kui ta erakondlikust elust veel täiesti eemal oli ja siis loomulikult veel ka tööerakonda ei kuulunud, kirjutanud töö, milles käsitleb meie praeguse aja probleeme, leides, et meie abielukorraldus õige ei ole, vaid reformi vajab. See on mõte, mida pahempoolses laagris väga sagedasti käsitletakse. Sel-

lest kirjatööst on härra Johanson äkki teinud tööerakonna programmi, ja mitte üksinda lihtprogrammi, vaid isegi programmi tõmbenumbri. Härra Johanson'il peaks teada olema, kuidas erakonna programm koostatakse. Üksiku erakonna tege-lase arvamine ei saa olla kuidagi erakonna programmiks, eriti veel siis, kui selle tege-lase arvamine on avaldatud ajal, kui ta üldse ühtegi erakonda ei kuulunud. Härra Johanson'i jutt kõigest sellest poliprogrammiast annab tunnistust mingisugusest vaimlikust küürakusest, sellest, millest rääkis härra Vilms, kes ütles, et on inimesi, kes enam ei oska vahet teha hea ja kurja vahel. Kui härra Johanson'i eeskujul tahaksime koostada sotsialistliku erakonna poliprogrammi — ja miks seda ei tohiks teha, kui härra Johanson seda teeb —, siis leiaksime õige huvitavaid üksikasju. Näiteks teame, et selle erakonna ametlik juht hiljuti raamatu kirjutanud, kus ta suguelulisi küsimusi kirjeldanud niisuguse rõvedusega, et kirjanduses autorile antud seksuaalinstruktori nimi.

(Koosolekut hakkab juhutama Esimees K. Einbund.)

Üht ta ilmunud tööd on lausa nimetatud pornograafiliseks... (A. Oina, stp vahelhüüe.) Jah, härra Oinas, meie hindamised võivad lahku minna, aga ühes asjas võime ühel arvamisel olla, et see kirjatöö ei ole sotsialistlik programm, kuigi sotsialistliku erakonna ridadest rõvetsemisi ette tulnud. Härra Johanson'i seisukohalt oleks see aga nende erakonna programm. Sellelt seisukohalt on siis arusaadav, miks härra Johanson siit kõnetoolilt unistab, kuidas see oleks, kui hommikul on üks naine, lõunal teine, õhtul kolmas. Härra Johanson'i seisukohalt peab uskuma, et praeguse sotsialistliku rühma liikmete arvamisest, kes omalajal ei tunnustanud ei demokraatiat ega Eesti vabariiki niisugusel kujul, nagu ta praegu on, et need siis nüüd sotsialistliku erakonna poliprogrammiaks saanud. Meie teame aga, et härra Martna ja härra Rei vastupidisel seisukohal olnud, ja seepärast peab selles poliprogrammias olema härra Johanson'i loogika järgi kaks vastupidist seisukohta.

Härra rkl. Johanson on siit kõnetoolilt varem arvamis avaldanud, et igal ministril Eestis peab olema vähemalt viis—kuus last. Ja sotsialistlikku poliprogrammiasse tuleb see kindlasti võtta. Niisugusele seisukohale tuleme välja, kui hakkame härra Johanson'i viisi teise erakonna poliprogrammiat koostama. Mina arvan aga, et niiviisi võib küsimusi käsitleda Seevaldis, aga mitte Riigikogu kõnetoolilt. (L. Johanson, stp: Aga miks Teie siia tulite, miks Teie Seevaldi ei läinud?)

Juhataja: Ma leian, et Teie viimane väljendus, millega esile tõite Seevaldi nimetuse, ei ole sünnis, ja teen Teile märkuse. (L. Johanson, stp: See väljendus oli pärit Seevaldist.) Rkl. Johanson! Ma leian, et Teie ütlus ei ole sünnis, ja teen Teile märkuse. (L. Johanson, stp: Ei ole sünnis, aga õige on küll.)

A. Schulbach (töer): Nüüd tulenevad sisuliste etteheidete juurde, mida tegi härra Johanson meie rühmale. Tema muu seas heitis ette, et meie rühm ei ole küllalt vastutulelik olnud nende sotsiaal-seaduste vastuvõtmisel, mida sotsialistide rühm nii suure agarusega on produtseerinud. Kuidas hinnati neid seaduseelnõusid, selle kohta on meil lähemal ajal ehk hea juhus seisukohta võtta. Meie tänases päevakorras seisab viimse punktina selle rühmituse poolt esitatud seaduseelnõu, ja kui meie selleni jõuame, siis tahan näidata, kuidas meie seda hindama peame ja mis on väärt see seaduseelnõu. Praegu ma ei taha peatuda selle juures, vaid peataksin ainult küsimuste juures, mida minevikus käsitletud, ja mille kohta härra Johanson meile etteheiteid tegi. Kõigepealt puudutas ta seda, et meie rühm olevat aidanud parempoolsetele rühmitustele tagasi lükata eluaseme seaduse. Mina kahetsen väga, et härra Johanson ei ole võtnud vaevaks pöörduda oma rühmakaaslaste poole, kes võtsid maakomisjonis osa selle seaduse läbivaatamisest. Ta oleks väga huvitavaid üksikasju kuulnud selle seaduseelnõu arutamise kohta. Teame, et selle seaduseelnõu arundjaks valiti sotsialistliku rühma liige rkl. Vain, kes pidi maakomisjonis kõik tarvilikud seletused andma. Kui seaduseelnõu komisjoni arutamisele tuli, ja kui komisjoni esimehe härra Tamme ja teiste komisjoni liikmete poolt seati üles mõned küsimused üksikute paragrahvide kohta ja küsiti, kas härra aruandja ei tahaks seletada, mida tuleb ühe või teise tähtsuse all mõista, siis rkl. Vain, aruandja, raputas pead, vaatas, mõtles ja ütles: mina arvan, et need paragrahvid võiksid ära jääda, ei oska seletada, mida seal tahetakse öelda. Need on tõlgitud välismaa seaduseelnõudest, seal on need tähtsused olnud, ja ma ei oska öelda muud — need võiksid välja jääda. Vaadake, kui niisugusel viisil seaduseelnõusid koostatakse, siis ei tarvitseks imestada, et need seaduseelnõud tagasi lükatakse. (L. Johanson, stp: See ei ole õige!) See on oma jäljed jätnud ka komisjoni protokollidesse. (L. Johanson, stp: Lugege ette, siis usume, muidu mitte.) Aga selles ei seisa raskus. Härra Johanson'i seisukoht on muidugi see, et iga küsimus lahendatud on niipea, kui selle kohta vastavad seadused olemas.

Meie praegumaksivad seadused annaksid Vabariigi Valitsusele täieliku võimaluse eluaseme küsimust nii lahendada, et iga kodanik, kes seda soovib, võib eluasemega varustuda. Selleks ei tee meie seadused mingisuguseid raskusi. Kui raskused on, siis mitte selles, et seadused puuduvad, vaid selles, et valitsevad võimud ei suuda mitmesugustel tehnilistel põhjustel — mina ei taha kellelegi etteheiteid tegema hakata — neid seadusi nii kiiresti teostada kui vaja. Milles asi seisab? Riigikogu maakomisjonis andis lugupeetud Põllutööminister seletusi ühe seaduseelnõu teostamise kohta, mis Riigikogu poolt vastu võetud, ja mille teostamine võrdlemisi õige aeglaselt edasi nihkunud, see on nõndanimetatud kurikuulus popsiseadus. Härra ministri seletustest selgub, et maakorralduse komisjonid on otsustanud eraldada umbes 10.000 popsitalu, aga tegelikult on välja planeeritud ainult paar, kolm, mitte rohkem. Ministeeriumi esindajad seletavad, et praeguse eriteadlaste arvu juures ei ole võimalik seda tööd kiiremini läbi viia. Meie oleme ajalehtedest kuulnud, et popsiseaduse võib täies ulatuses läbi viia alles 1940. a., see tähendab 10-ne aasta jooksul. Tähendab, puudus seisab ministeeriumi korralduses, eriteadlaste puuduses, mitte aga seadustes, sest ei ole mingit kasu, kui olevalle seadustele veel teisi samasuguseid seadusi juurde võtame. Ega needki seadused rohkem midagi juurde ei anna. Meie võime ühe küsimuse kohta 25 seadust kirjutada, aga kui neid ei suudeta teostada, siis ei ole neist mingit kasu.

Edasi tegi härra Johanson meie rühmale etteheiteid, meie toetavat seda, et maa juhitakse suurnikkudele. Selle etteheite põhjenduseks ei toonud härra Johanson midagi. Selle etteheite imes ta samuti oma sõrmest kui sellegi, nagu oleksid meie erakonna mehed Eesti panga juhtimisest kuidagi osa võtnud sel ajal, kui seal kulatagavarad ära tarvitati. Teame, et tööerakond on oma seisukohta, mis meil maade koondamise küsimuse kohta olemas, järjekindlalt esitanud ja järjekindlalt kaitsnud. Juba Asutava Kogu päevilt alates teame, et põlise tarvitamise seaduse ja hiljem selle seaduse muutmise juures meie rühm on järjekindlalt võidelnud selle eest, et talude koondamist ära hoida, on igasuguseid abinõusid püüdnud seadusse viia, et talude koondamist takistada. Hiljem on katsunud meie rühm ka vanatalude suhtes takistuseabinõusid ette näha, mis takistaksid vanatalude koondamist ühedesse kätte. Mäletame, et eelmise Riigikogu lõpul, kui oli arutamisel talumaade tükeldamise seadus, oli meie rühm see, kes välja astus, mina olin see mees, kes maakomisjonis

ettepaneku tegi, vastu võtta seisukoht, et riiklik ostueesõigus tuleks ka vanatalude maadele laiendada, kuna see oleks olnud üheks abinõuks, mis aitaks ära hoida talude kokkuostmist. Meie seisukoht ei läinud läbi, kuna seadust ei suudetud üldse vastu võtta. Ägedama vastuseisu leidis see seadus muidugi paremalt tiivalt. Ei saa aga meelde tuletamata jätta, et see härra, kes üldkomisjoni aruandjana selle paranduse vastu vaidles, kuulus sotsialistide ridadesse. Seepärast palun härra Johanson'it, kui tema tahab tõepoolest meie erakonnale etteheiteid teha, siis näidaku konkreetselt, kus oleme selleks kaasa aidanud, et maa kogutaks suurematele taludele. Ümberpöörduvalt, võin Riigikogu stenogrammist tuua väljavõtte, kus leiame, et sotsialistlikku erakonda kuuluvad isikud on isegi paarituhande-hektaariliste landstelledel poolt kõnelenud. (L. Johanson, stp: Seda Teie ei või teha. Kui Teie seda võiksite, siis teeksite.)

Edasi puudutas härra Johanson tööerakonna poliprogrammiat, käsitledes meie seisukohta vanatalude suhtes. Nimelt olivat rkl. Vilms siit kõnetoolilt ähvardanud vanatalusid võõrandada, siis olevat mina vahele hüüdnud, ja rkl. Vilms olevat kohe tagasi tõmbunud. (M. Laarmann, põl: Ei, tagasi ei võtnud.) Rkl. Vilms muidugi seletab ise, kuidas tema kõnega lugu oli. Pean ütleva, et meie rühma seisukoht selles küsimuses on alati olnud selge ja järjekindel. Juba Asutava Kogu päevist meie oleme öelnud, et meie vanatalusid võõrandada ei taha. Ja see ei ole ainult deklaratsioon, vaid kui Asutavas Kogus selles küsimuses ette võeti nimeline hääletamine, siis võite järele vaadata, kuidas iga Riigikogu liige hääletas, ja meie näeme, et viimne kui üks meie rühma liige on vastu hääletanud vanatalude jagamisele. Peab ju tunnustama, et praegune talu oma kujus igakord elujõuline ei ole, kuid arvan, et elu ise peab kaasa aitama, et talu läheks loomulikkus suurusse, meie ei tohi ainult kunstlikke tõkkeabinõusid kaitsta, mis talude tükeldamist keelaksid. Vastav seaduseelnõu tuleks läbi viia. (J. Holberg, põl: Aga Petserimaal tegite ikka ära?) Rkl. Johanson võiks aga küll oma poliprogrammia täienduseks Asutava Kogu hääletamisest järele vaadata, kuidas neil isikuil, kes praegu sotsialistlikku erakonda kuuluvad, väga lahkuminevad seisukohad olid vanatalude suhtes. Kui rkl. Johanson on seda järele vaadanud, siis vast tulevikus on ta teistele etteheiteid tegemisel pisut ettevaatlikum.

Ma ei taha, lugupeetud koosolijad, rohkem peatuda rkl. härra Johanson'i kõne juures, sest konkreet-etteheiteid mina rohkem sealt ei leidnud. Ma pean ütleva, et kui meie seda virisemist praeguse eel-

arve juures ja teiste rühmituste vastu kuuleme, mida sotsialistide rühm igapäev tarvitab, siis tuletab see vägisi meelde iseloomustust, mille jällegi üks praegu sellesse rühma kuuluv liige omalajal temale andis. Tema ütles, et temale sotsialistide partei tegevus väga tuletab meelde Jaan Lintrop'i sõnu: „Sügisene ilm on kui vanatüdruk: ei saa mehele, nutab, saab mehele, nutab jälle.“ Praegusel juhul nutavad sotsialistid küll seepärast, et nad istuma jäänud.

A. Kirikal (tp): Riigikogu liikmed! Vaevalt on mõni teine Majanduse- või rahaminister andnud tema poolt esindatavale valitsusele säärase vaesusetunnistuse, kui seda tegi äsja praegune Majanduseminister. Juba see ettekandmise viis näitas, et siin on pigemini tegemist vanadusenõrkust põdeva raugaga, kui elujõulise valitsusega. Higi otsa ees veeris härra minister kirjaoskust õppiija saamatusega ametnikkude poolt koostatud elutuid lauseid ja arve.

Harilikult sisaldab ju endas iga eelarve-kõne ka teoreetilise osa. Selles teoreetilises osas peavad olema püstitatud plaanid, kavad ja sihtjooned, mis peavad näitama, millises suunas valitsus tahab rahva majanduseelu parandada. Kõneall-olevas eelarve-kõnes puudus aga see üldine või teoreetiline osa täiesti. Seal oli küll olemas midagi säärast, mida võiks nimetada üldosaks, kuid see ei sisaldanud kahjuks ei mingisuguseid kavu, ei mingisuguseid plaane, ei olnud püstitatud ka mingisuguseid tuleviku sihtjooni. Nähtavasti kavatseb meie kodanlus elada plaanideta, kavadeta ja sihtjoonteta. Kui mõni valitsus elab plaanideta, kavadeta ja tuleviku sihtjoonteta, siis ta ei tunnusta tulevikku, elab tänapäevaga ja katsub kuidagimoodi päev-päevalt edasi saada. See tähendab seda, et kui puuduvad meil tuleviku sihtjooned, kui puuduvad majandusliku elu arengu kavad, siis majanduslik elu on tagurpidi minemas, on kõdunemas. Meie oleme seda mitmel pool ja ka siit kõnetoolilt toonitanud. Ja praegune eelarve-kõne tõendab seda, et meie kodanluse poolt juhitud majanduslik elu ei ole aastate kestes edasi läinud, vaid tagurpidi, on kõdunemas. Ja see kõdunemise protsess kestub, seda tunnustab oma kõnes praeguse valitsuse esindaja härra Majanduseminister.

Asudes meie majanduseelu üksikute alade juurde, eriti meie tööstuse juurde, leiame siin sellesama kavade ja sihtjoonte puudumise. Minister esines siin kõnetoolil peaaegu andmeteta, ta ei põhjenda oma poliitikat mingisuguste kavadega. Tööstuse kohta ta näiteks ütleb, et tööstus olevat kõigile raskustele vaatamata 1929. aastal

võrdlemisi rahuloldavalt töötanud, töölistearv olevat tõusnud 1370 töölise võrra. Mis tähendab siin „võrdlemisi rahuloldavalt töötamine“, sellest ei rääkinud härra minister sõnagi. Kui meie aga ringi vaatame, siis näeme, et Kopli poolsaarel on endist viisi tööstuse surnuaed. Niisuguseid tööstuse surnuaedu on ka mujal. Mis peale hakata nende tööstuse surnuaedadega, kuidas elustada tööstust, kuidas elustada vanu vabrikute korstnaid, kuidas loovale tööle rakendada tuhandeid töötavaid käsi, sellest härra minister ei rääkinud sõnagi, tal ei ole kavugi. Siis see töolistearvu kasv tööstuses tervelt 1370 hinge võrra! Kujutlege praeguse tööpuuduse juures, et kui töölistearv tööstuses suureneb 1300 inimese võrra, siis härra minister peab seda suureks plussiks! Nii kavade- ja süstemiavaeselt siit küll enne kõneldud ei ole.

Minnest meie teiste tööstusealade juurde, näiteks kiutööstuse juurde, toonitab härra Majanduseminister, et kiutööstus olevat suutnud eduga raskustest üle saada, ta olevat isegi töolistearvu suurendanud 325 töölise võrra. Meie aga teame, et enne töötas kiutööstuses üle mitmekümne tuhande inimese, Kreenholmis oli isegi üle 15.000 töölise, praegu on aga kiutööstuses töölisi palju vähem kui $\frac{1}{5}$ sellest arvust. Missugune on siis õieti edu? Kui ma hiljuti olin Narvas ja mul oli tarvis seal mõne töölisega kokku saada, leidsin, et need tööliised olid töö, vaatamata, et oli puhkepäev; nad pakkisid masinaid kastidesse, ja need saadeti välismaale. See oli 3 nädala eest. Kui meil kiutööstuses lammutatakse paremaid masinaid ja välja saadetakse, see on meie Majanduseministri kava järgi suur edu tööstuse alal. Tähendab, lammutamine on edu. Kui see tõesti on „edu“, siis on ka õige see, et meie kodanlus on meie majanduseelu ummikusse ja kõdunemise teele viinud. Seda tõendab härra Majanduseminister ise.

Metallitööstus olevat pikemaks ajaks varustatud riiklikkude tellimistega ja töölistearv olevat tõusnud 10% võrra. Millisest metallitööstusest härra Majanduseminister siin rääkis, seda ei andnud ta siin sõnagagi mõista. Kui ta toonitas siin, et Krull'i tehasele on antud tellimine, valmistada kümmekond vedureid, siis ei saa seda ometi nimetada „suurteks tellimisteks“. Missugused tellimised on antud Vene-Balti, Bekkeri, „Dvigateli“ tehastele, vaadake, sellest ei rääkinud ta sõnagi. Meie aga teame seda, et neis tehastes kestub lagunemisprotsess. „Dvigateli“ tehastest on ainult varemed järele jäänud, kätused langevad sisse, müürid kõdunevad. Kas see kõdunemisprotsess

ongi härra ministril suur edu? — Vist küll arvab ta nii.

Meie näeme, et Pärnus Valdhof seisab samuti varemeis. Ka seda nimetab vist härra minister suureks tellimiste arvuks ja eduks.

Asudes meie tööliste palkade juurde ka seal leiab härra minister suurt edu. Tööliste palgad olevat tõusnud. Keskmise töötasu olevat 1928. a. olnud 31,1 senti tunnis, 1929. a. olevat see tõusnud 31,7 peale. Seega olevat möödunud aastal palkade tõus olnud 0,6 senti. Kujutlege, milline pöörane palkade tõus! Nagu näha, on Majanduseminister kunagi vaadelnud mikroskoobiga loomahaiguste pisilasi ja nüüd opereerib ta tööliste palkade juures samuti mikroskoobiliste arvudega.

Ma ei saa ette tuua lähemalt, kas need tööliste palgad on kontrollitud, kuid jäta- tane nii, et need palgad on niisugused, nagu härra minister ette tõi, s. o. 31,7 senti tunnis; see teeb välja kuus 6.000 marga ümber. Kas on härra minister mingisugust kalkulatsiooni teinud, kuidas suudab tööline praegu selle 6.000 sendiga elatada ennast ja oma perekonda? Härra minister ise saab 50.000 kuus, sinna juurde veel rikkalikud sõidurahad, esindusekulud ja kõikisugu teised kulud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Kust ta siis saab?) Muidugi, temal ei tule see mõttessegi, kuidas tööline suudab elada 6.000 sendiga. 6.000 senti on nominaal- palk, mis meie tööliisühingute poolt kalkuleeritud palgaalamäärast teeb vaevalt poole. See on alla poole palkade alam- määrast! Ja säärase palgaga peavad töö- lised elama! Kuidas on meie töölistel ela- tamisvõimalus selle palgaga, sellest ei kõnele minister sõnagi. Kui oleks minist- sellest kõnelenud, siis oleksime ka meie näidanud, et see olukord on niivõrt vilets, et sellest peaks Riigikogu kõnetool- lis kõnelema. Ametlikud andmed, statis- tika keskbüroo andmed, kõnelevad sellest, et tööliste reaalpalk on 61—65% enne- sõjaaegsest reaalpalgast, see on hädavae- valt $\frac{3}{5}$ endisest palgast. Selle $\frac{3}{5}$ -ga pea- vad tööliised nälgima, sest see ei võimalda muud kui nälgimist. Ja meie teame, et need riigi statistika keskbüroo andmed on suuremad tegelikkudest andmetest. Veel selgemat keelt tööliste palga kohta kõneleb rahvasteliidu juures asuv tööbü- roo. See tööbüroo, kes andmeid korjab kõigi maade tööliste reaalpalkade indek- site kohta, ütleb, et Eesti tööliste palgad on väga madalad. Kui Londoni kohta on see indeks 100, siis Tallinna kohta on see ainult 43. Teistes maades ei leita kuskil nii väikseid reaalpalku kui meil. Härra minister ühes sellega toonitas, et meil eeloleval eelarve-aastal ei ole mingisugust lootust tõsta tööliste palku, need pidavat

jääma umbes säärasteks, nagu need praegu; see tähendab siis seda, et meie töölised peavad endiselt nälgima, nemad ei saa kõhtu täis süüa, ei tohi kunagi näha ega loota palgakõrgendust.

Asudes eelarve enese juurde leiame jällegi härra ministri oma sõnades tõenduse, et meie majanduseelu tagurpidi minemas. Härra minister toonitab, et eelarve kokkuseadmine läinud iga aastaga raskemaks, iga aastaga on raskem kulusid tuludega tasakaalu viia. See tõestab kõike seda, mida ma eelpool juba toonitasin. Kui oleks meie majanduseelu edenenud, oleks siin olnud tööstuse kasvu, oleks olnud kavu ja sihtjooni, siis ei oleks eelarve koostamine iga aastaga raskemaks muutunud, siis oleks see iga aastaga paremaks läinud. Kui aga eelarve koostamine muutub iga aastaga raskemaks, siis tähendab see veel kord seda, et meie majanduseelu tagurpidi minemas, kõdunemisprotsess kestab.

Asudes nüüd eelarve üksikute osade juurde, nimelt tulude juurde, pean tähendama, et tuludes on endisel kujul ikkagi tähtsamal kohal kaudsed maksud tollide j.n.e. näol. Meie teame, et kaudsed maksud lasuvad esimesejärgu tarbeainetel ja seega lasuvad laialiste töötavate hulkade õlgadel. Tähendab, meie maksukoorem lasub endiselt töötavate hulkade õlgadel, ja selle maksukoorma kergendamiseks ei ole eelarves midagi ette nähtud.

Järgmised tähtsad artiklid tulude osas on riiklikkude ettevõtete tulud, ja nende hulgas leiame tulu vangide tööst. Vaevalt ükski teine riik maailmas on kunagi hakanud endale looma tulusid vangide töist. Meie oleme juba mitmel puhul siit kõnetoolilt toonitanud, et meil on sel alal liiga kaugele mindud, meil on hakatud kasutama vangide tööd sel määral, nagu seda ei kasutata kuskil. Vangide töö hakkab juba välja suruma peaaegu igal pool vabataolistel tööd. Praegu, kus meil on suured töötatöölise karjad, tehakse töid odavalt vangidega, ja vabad töölised peavad nälgima.

Mina ei taha enam peatuda tulude osa üksikute paragrahvide juures, tahtsin ainult puudutada neid paragrahve, mis rohkem silma paistavad.

Asudes eelarve kulude osa juurde leiame seda, mida ma oma kõne alguses toonitasin eelarve üldosa kohta, ja see tõestub siin täiel määral. Kulude eelarve osas ei leia ühtki säärast paragrahvi, kus oleksid krediitid loovaks tööks, ja kui valitsusel ei ole mingisuguseid kavu meie tööstuse arendamiseks, siis on loomulik, et ei saa nõuda mingisuguseid produktiivseid krediite. Valitsus elab ametnikkude palkadega, nende tõstmisega, ja see on kõik ta kava.

Siis edasi, kulude osas on nähtaval kohal Kaitseministeeriumi kulud. Need moodustavad meil tervelt 20% kogu eelarvest. Kujutlege nüüd: väiksel rahval, kes nõuab leiba, tööd ja rahu, tal on selle asemele pandud turjale tervelt 20% meie eelarve kuludest ja ainult sõjalisteks otsarveteks. Milleks täristatakse siin sõjariistadega, see on meie täiesti aru saamata. Töötavatel hulkadel ei ole seda täristamist tarvis, vaid töötavatel hulkadel on tarvis rahu, leiba ja tööd. Kuid sellest üksinda ei jätku, et 20% eelarvest on sõjalisteks kuludeks, vaid siin nõutakse lisa ka mujalt.

Kui vaatleme riigikantselei eelarvet, siis leiame seal 65 miljonit senti, mis määratud kaitseliidu toetuseks. Et Kaitseministeeriumi kulud on niikuinii üleliia suured, siis on meie kodanlus peitnud selle summa riigikantselei eelarve osasse. See mäng on igale töölisele arusaadav, ja säärasest peitmisest kasu ei ole.

Vaatame edasi, mida annab meie kodanlik valitsus eelarvega töötavate hulkade kasuks, nende käekäigu parandamiseks. Sotsiaalministeerium ei leia võimalust lahendada korteripuudust. Meie oleme sellest mitmel puhul kõnelenud, kui viletsad on meie korteriolud suurlinnades, eriti Tallinnas ja Narvas. Tööline peab elama niiskes keldrikorteris. Et ehitada töölistele odavaid tervishoidlikke kortereid, selleks on tarvis riiklikku ja omavalitsuslikku algatust, selleks on tarvis suuremaid summasid, kuid selleks ei ole midagi ette nähtud eelarves töötavate hulkade jaoks. Töötavad hulgad peavad kõdunema jääma niiskeisse keldrikortereisse.

Sotsiaalministeeriumi kulude alal ei ole muud ette nähtud töötavate hulkade elujärje parandamiseks, kui ainult pensionide summad. Võiks arvata, et siin on midagi head tehtud töötavatele hulkadele, kuid kui üksikult vaatleme pensioniseadusi, siis näeme, et siin on küll riigiteenijate, küll kaitseväelaste, küll veneagiste pensionäride pensioniseadused. Kui veneagsed pensionärid saavad niisuguseid naeruväärseid summasid kuus, millega kunagi elada ei saa ja mille varal lausa nälgida võib, siis teame, et teised pensioniseadused, nagu riigiteenijate ja kaitseväelaste pensioniseadused võimaldavad maksta kuus muinasjutulisi summasid. Ei ole neis seadustes ette nähtud mingisugust ülemmäära. Ei ole ette nähtud seda, et pensioni võiksid saada isikud, kellel ei ole mingisugust sissetulekut. Pensione makstakse igal juhul, olgu isik nii rikas, ja olgu tal nii suured varandused kui tahes. Meie teame kaitseväelasi-kindraleid, kellele makstakse 30.000 kuni 40.000 kuus, ja samal ajal need isikud

istuvad suurtes mõisades, mis nad saanud autasu seaduse järgi, ja neil on veel teistsuguseid tasusid, ja on ise mitmesugustel palgalistel kohtadel. Siin meie ridades istub kindral Soots, kes võtab Riigikogult 30 tuhat palgaks igas kuus. (J. Soots, põl: Ei võta, valetate nüüd! Vaat', see on juba vale!) kes Viljandimaal kasutab suurt mõisa, kes autasu seaduse järgi sai terve miljoni, ja sama isik võtab kaitsevaelaste pensioniseaduse järgi igas kuus vastu 38 tuhat pensioni. Ja see on sel ajal, kui meil töötavad hulgad nälgivad. Rahuliku südamega läheb linna hoolekandesakonda ja võtab pensioni vastu. (J. Soots, põl: Kuulge, härra Kirikal, kas Teie olete riigilt midagi võtmata jätnud, mida Teil õigus saada?) Teil ei ole mingisugust õigust saada töötavate hulkade kulul sääraseid summasid. Teil on õigus saada tasu oma töö eest, nagu igal teiselgi töölisel. See kaitsevaelaste pensioniseadus on koostatud eriti üksikute isikute toetamise otstarbel. Seal on ette nähtud sääraseid tingimused, kus üks päev loetakse mitme päeva eest.

Siin võib tõesti näha tööjõulisi isikuid, nagu seda on ka härra kindral Soots. Tööjõulised saavad pensioni ja seda jällegi töötavate hulkade kulul. See tähendab seda, kuivõrt kildkondlikult, kuivõrt ühe väikse pidutseva klassi huvides talitab meie praegune kodanlik valitsus. Seejuures puuduvad aga sotsiaalministeeriumi alal pensionid vanaduse ja invaliidsuse puhul, kui ka teiste juhtumiste puhul tarvisminevad summad. Sellesama ministeeriumi eelarves puudub ka igasugune tööpuuduse vastu kindlustamine. Teame, et kõigis Euroopa riikides on sotsiaalkindlustus tööpuuduse vastu, kuid meie kodanlus seda ei mõtle teha. Ta määrab ainult 30—40 tuhat pensioni iseendale, kuna töötavad hulgad peavad tööpuuduse ajal nälgima ning surema. Inimesed, kes kogu oma eluaja pühendanud tööstusele, kes seal oma tööjõu kaotanud, peavad tänavale minema, tänavale kerjama. Teame, et viimasel ajal on meil enesetapmist arv suureks läinud. Kui loeme põhjusi, siis on siin põhjuseks majanduslik puudus, viletsus j.n.e. ja elutüdimus. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Elutüdimus 20-aastaste juures?) Kui nad nälgivad, miks siis elutüdimus ei tule, kui maksate näljapalka, omale aga võtate 50—60.000, siis sõidurahad ja esindusekulud. Muidugi teie ei tunne elutüdimust, sest teie oma lossides ei saa seda tunda.

Kokku võttes pean toonitama seda, et meie eelarve, mille esitas härra Majanduseminister, tõendab täiel määral seda, mis meie siit kõnetoolilt tihti oleme toonitanud: meie kodanlus ei ole tahtnud ega

oska meie majanduseelu korraldada, meie majanduseelu on iga aastaga alla mäe minemas, ja praeguse kodanliku korra kõdunemisprotsess kestub täiel määral. (J. Soots, põl: Härra Kirikal, kas Teie Venemaal on head olud?) Ma kõnelen praegu Eestist ja meie majanduslikust elust. See ongi meie kodanluse alaline vastuväide, kui temale kõneldakse meie oludest, siis toob ta näiteid kuskilt mujalt riigist. See tõendab, et temal ei ole midagi öiendada, ja peidetakse end säärase tühjade sõnakõlksude taha. Eesti töörahval on õigus elada ja õigus nõuda oma elujärje parandamist.

Kokku võttes peab toonitama seda, et töötavatele hulkadele jääb säärast kuristiku poole veerevat valitsust ainult veel tõugata, sest mida varem ta langeb, seda kiiremini läheneb töörahva vabastamine.

A. Kärner (stp, fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama rkl. Schulbach'i märkuse kohta, nagu oleks eluasemeseaduse arutamise puhul eelmise Riigikogu maakomisjonis rkl. Vain teinud ettepaneku, et see sotsialistide poolt esitatud eelnõu ei kõlba ja tuleb tagasi lükata. Rkl. Vain kõneles sellest, et seaduseelnõus on vast puudusi, aga eelnõu tuleb anda alamkomisjoni paranduste tegemiseks ja põhjalikuks läbivaatamiseks. Selle ettepaneku vastu hääletasid komisjonis kõik komisjoni liikmed ühes tööerakondlastega, peale sotsialistide, ja seepärast jäigi see seaduseelnõu teostamata.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Schulbach esines siin kõnega, mis pidi tema oma sõnadega sarnanema avaldustele, mida teeb inimene, kes teotseb malgaga. Sellist malgaga teotsemist pidas härra Schulbach õigustatuks sotsialistliku rühma vastu. Seda kõnet ei hakka mina käsitlema, sest see kõne iseloomustab küllalt hästi seletustetagi seda rühma, kuhu kuulub härra Schulbach, ja ka kõnelejat ennast. Mida enam selliseid kõnesid härra Schulbach ette kannab, mida enam A. S. „Vaba Maas“ selliselt kirjutab, mida enam teised härrad sealt poolt temale sarnaselt sotsialistide vastu esinevad, seda vähem on meil kaastundmust tööerakonna vähenemise, võibolla isegi tööerakonna hävinemise vastu. Härrad tööerakondlased, kui teie tahate kaastundmust endi vastu äratada, siis tuleb teil teistlaadi kõnedega esineda ja teistsugust taktikat tarvitada. (A. Schulbach, töer: Teie vastu on meil kaastundmus.) Ei ole põhjust, meie läheme päev-päevalt tugevamaks. (Th. Tallmeister, töer: Asi ei seisa kvantiteedis, vaid kvaliteedis.) Rkl. Tallmeister, kas ma

pean teie kvaliteeti ja kvantiteeti siin kaaluma hakkama? Arvan, et see teile kasuks ei ole. (Th. Tallmeister, tõer: Küll teie juba teeksite, teie ei jätaks midagi kasutamata.)

Juhataja: Palun Riigikogu liikmeid kõnelejat mitte segada.

A. Oinas (stp): Kui härra Strandman'i valitsus esines siin kohal deklaratsiooniga, siis juhtis pea kõigilt poolt tähelepanu sellele, et deklaratsioonis oli vähe selgeid programmpunkte, deklaratsioon oli selles mõttes nõrgalt koostatud. Seda tunnistati ka nende poolt, kes kuulusid valitsuse koalitsiooni selja taha. Härra Strandman Riigivanemana vabandas seda seega, et olevat esialgu küllalt hea, kui koalitsiooni rühmadel on heatahtlikku ühist tahet riiki valitseda, küllap siis saadakse raskustest üle, küllap leitakse ühine keel. Selle ühise keele arvas härra Strandman juba ka leidnud olema.

Meie ootasime kuust kuusse seda, mida see „ühine keel“ Eestis tegema hakkab. 14. septembril l. a. tulid kõrged tollid. Nende tollide puhul ütles väga tabavalt meie rühma liige Ast, et nende maksmapanek tuletas talle meelde üht tema sõpra, kes magas saapad pea all. Kui talt küsiti, mispärast tal saapad pea all, vastas ta, et tal puuduvat padi. Ast väitis öieti, et härra Strandman'i valitsusel puudus programm, tal olid selle asemel saapad — tollid — pea all. Meie ootasime, ehk lisab härra Majanduseministri kõne neile saabastele midagi muud pea alla juurde, kuid kahjuks peab tunnistama, et ka Majanduseministri kõne väga vähe programmi sisaldas. Härra Majanduseminister lõpetas oma seletuse kokkuvõttega, milles muu seas öeldud, et meie peame püüdma majanduseraskustest üle pääseda kokkukõhu ja „õige majandusepolitikaga“. Väga kenad sõnad. Kuid ometi ei tohiks sellise retseptiga Majanduseminister Riigikogus esineda. See tuletab meelde arsti, kes haiget last põhjalikult läbi vaadates ainult ütleb, et laps saab siis terveks, kui teda öieti arstitakse, jätab aga enese teada, kuidas siis öieti tuleb arstida.

Ei ole siis imestada, et läbirääkimistel, mis eelarve-kõnele järgnesid, käsitleti mitte neid küsimusi, milliseid käsitles Majanduseminister, vaid kerkis esiplaanile põllumeeste kogude rühma poolt ülestõstetud viljatollideküsimus. Oma kõnes tahan ka käsitleda viljatollide küsimust. Kuid pean tähendama, et viljatollide või põllumajanduse tasuvuse tõstmise küsimus on osa suuremast küsimusest, nimelt Eesti majanduseelu tulukuse tõstmise küsimusest.

Kui vaatleme meie ühiselu nähtusi, siis peab tunnistama, et meil on väga huvitav ja tähelepanuväärt liikumine, ühiselule nihkumine. Nimelt on rahvalugemisest saadik kuni 1929. a. 1. jaanuarini maalt linna ja alevitesse rännanud umbes 43.000 inimest. Selle nähtuse juures peatusin juba läinud aasta kevadel oma eelarve-kõnes. Seda küsimust on käsitletud ka mõned kõnelejad käesoleva eelarve-eelnõu läbirääkimistel. Ma pean tähendatud küsimuse juurde tagasi tulema, et nii suure maalt linnadesse rändamisega on ühenduses mitmesugused tähtsamad nähtused meie ühiselul.

Kui juurelda maalt linnadesse rändamise põhjusi, siis on selge, et see on tingitud suurel määral asjaolust, et meil põllumajanduses hakatakse järjest enam masinaid tarvitama. Põllumajandus on üldse enam ärialusele nihkunud. Ühenduses sellega hakatakse ka enam suvetöölisi tarvitama aastatööliste asemel. Maalt linnadesse rändamine tunnistab, et maal kitsikus, ja et teatavatel kihtidel maal äraelamise võimalusi vähem kui linnades ja alevites.

Vaatleme, mis on need 43.000 inimest linnades ja alevites peale hakanud? Härra Majanduseminister tähendas, meelde tuleb tades üht L. Sepa artiklit „Kaubandustööstuskoja Teatajas“, et kaubandus olevat meil täiesti organiseerimata, nimelt igal aastal valguvat 4.000 uut ettevõtjat kaubanduse alale, ning sama palju langevat välja. 4 aasta jooksul vahelduvat seega kogu Eesti kaupmeeskond. Härra Majanduseminister tähendas, et meie kaubanduse organisatsiooni tulevat parandada. Rkl. Martna oma vahelhüüdes puudutas sügavamini tõde, kui härra Majanduseminister, öeldes, et see on kitsikuse ja tööväime vähesuse tunnuseks.

Mispärast inimesed valguvad nii intensiivselt kaubanduse alale? See tuleb sellest, et kaubandus on ala, kuhu inimesed kõigepealt tungivad, kui nad tahavad majanduslikult iseseisvaks saada. Kui meie silmas peame, et viimaste aastate jooksul on maalt linnadesse ja alevitesse rännanud 43.000 inimest, siis on osa neist oma jõudu ja õnne katsunud ka kaubanduse alal, see on surunud kaubanduse alale rea uusi inimesi, kes sealt ka kergesti välja langevad, sest kaubanduse võime, inimestele leiba anda, on piiratud. Kaubanduse ülesanne seisab ju ainult selles, et kaupu valmistajatelt tarvitajatele edasi toimetada. Kaubanduse ulatus oleneb täielikult rahva ostujõust ja valmistamise võimest.

Vaatame, kuidas on meie tööstus arenenud. Mina ei ole arvamisel, nagu oleks meie tööstus kokkuvarisemisel. Härra Tupits arvas, et tööstuse tulevikule tuleks

kriips tõmmata ja tähelepanu tulevikus pöörata põllumajandusele. (A. Tupits, põl: Ei ole ma nii kunagi öelnud.) Teie seisukoht oli ju ometi see, et tööstus peaks olema tagaplaanil, ja et me võimalikult suurema tähelepanu pööraksime põllumajandusele. (R. Penno, as: Majanduseminister ütles ümberpöördult. — A. Tupitsa, põl vahelhüüe.) Kui Teie sellega nõus olete, mis ma viimati ütlesin, siis olen Teid ju õieti mõistnud. Kuid mina ei ole sel arvamisel, nagu härra Tupits. Meie ei või seda mõnda sadatuhat inimest, kes elab linnades, jätta lahevata. Kui tahame lahendada tööpuudust, kui tahame tõepoolest anda inimestele võimalust väljaspool põllumajandust tööd leida, siis tuleb kogu jõuga arendada tööstust. (J. Teemant, põl: Tuleb vähem rääkida ja rohkem teetseda.) Enne kui teetseda peab selge olema, mida tegema hakata. Tööd ei tohi pimedast peast ette võtta. Rõhutan kõigepealt seda, et meie ei tohi oma tööstust vaeselapse ossa jätta. Meie ei tohi tööstusele „Kaja“ pilguga vaadata, vaid peame tööstuses kui isa nägema põllumajanduse kõrval oma teist last, keda tuleb samuti tähele panna kui põllumajandust. Meie ei saa kõigile neile, kes maalt linnadesse valguvad ja ka linnades tööd ootavad, muidu tööd anda, kui arendades tööstust. Põllumajandus annab aasta-aastalt vähemale arvule inimestele äraelamise võimalusi. Seda näitavad arvud hulgalise rändamise kohta maalt linnadesse. Kordan, neile, kes maalt linna tulevad, ja ka linnade elanikkudele peab tööd andma, seda ei saa meie põhjapanevalt muul viisil, kui seda tööstus, valmistamine väljaspool põllumajandust, ei anna. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.)

Juhataja: Ma panen tähele, et vahelhüüded segavad kõnelejat, ta ei reageeri neile.

A. Oinas (stp): Ma ei reageeri vahelhüüetele seepärast, et mul on piiratud aeg kõnelemiseks, ainult üks tund. Kui mul rohkem aega oleks, siis reageeriksin.

Mina ei saa nende seisukohtadega nõus olla, kui tahetakse tööpuudust radikaalselt lahendada ja maalt linna rändamisele piir panna sel kombel, et tahetakse maal suurel arvul uusi talusid rajada. Asundamispolitiika võib ju teatava kergenduse maale tuua, kuid on selge, et need abinõud on piiratud seepärast, et nende abinõude tarvitamine nõuab riigilt väga suuri summasid, milliseid ei ole Eesti riigil käepärast. Siin toodi ette juba arve selle kohta, mis maksab soomaa ühe tiinu ülesharimine. Et uute talude rajamine

soomaile ja muile harimata maile võiks anda hulga tööd, on päevaseelge. Ma ei eita ka juurikatekasvatamise kasu, millise suurejoonelise plaaniga rkl. Vilms siin esines. Kuid sellised plaanid tuletavad meelde maju ja losse, milliseid ehitavad lapsed mererannal liivast, ometi on ju selge, et niisuguste plaanidega, nagu seda on juurikate istutamise kavatsus, ei saa meie oma majanduslikke raskusi suures ulatuses lahendada. Oleks põhjalikult ekslik uut Ameerikat avastama hakata ja teha üllatusi ilmale, kuskile imedemaale majanduslikku retsepti otsima minna, vaid peame lähtekohaks võtma oma Eesti tõsiasjad ja selle teadmise, et majandusele ei lase ennast kergesti kända roheline laua taga sepitsetud ilusate plaanide järgi. Kui tahame anda äraelamise kõigile inimestele, kes ei ole tööl põllumajanduslikul alal, siis tuleb tähelepanu pöörata tööstuse olukorra tõstmisele ja tööstusliku valmistamise tõstmise võimaluste suuremale arendamisele.

Mis puutub tööstuse arendamise probleemi, siis on see Eesti oludes raske probleem sellepärast, et riik on väga väike. Meie riik ta 1.200.000 elanikuga ei kujunda küllaliselt suurt turgu, alust, mis võiks võtta oma õlgadele suurtööstuse. See viimane võib teetseda peajasjalikult airult eksporttööstusena. Selles on Eesti tööstuse tragöödia. Väiketööstus ja kesk-tööstus võib kaitsetollide varjul kuidagi teetseda, kuid selle arenemisel on kitsad piirid, mis ei ava kuigi suuri väljavaateid sellele tööstusele.

Nagu tähendasin, suurtööstuse arendamine on meil võimalik ainult eksporttööstusena. See asjaolu seob meid ilmaturuuga ja sunnib meid kõige suurema tähelepanuga käsutama välisurget. Härra Majanduseminister kordas juba ammu ja igalpool ettetoodud mõtteid selle kohta, et meil tuleb sõlmida kaubalepinguid, et meil tuleb ka intensiivselt kasutada kaubalepinguid. Paraku ei saa ma tunnistada, et meil tegelikult nii oleks talitatud. Härra Majanduseminister tähendas, et Eesti-Vene kaubaleping olevat seni vähe andnud Eestile. Minu arvamise järgi oleks see võinud enam anda. Toon väikse näite. Hilja aja eest käis Vene komisjon uurimas meie metallitööstust. Selle komisjoni uurimise tulemuseks oli see, et Eestile tehti ettepanek, nimelt sadamatehastele, valmistada 20, hiljem 10 puksiir-laeva. Minu teada ei ole sellest tarvikult kinni hakatud. Olid, tõsi, mõnesugused raskused, kuid neist oleks minu arvates võinud üle saada. Konstateerin — ettepanek jäi vastu võtmata. (R. Penno, as: Meie teeme välislaenu, et seda Venemaale edasi laenata.) Meie teame küllalt

hästi, kui raskes seisukorras on meie metallitööstus. Mis puutub laenusse, siis oleksid sadamatehased võinud saada seda pikalaenu pangalt. Ma ei taha üksikasjade juures peatuda. Tahtsin ainult tähendada, et mis puutub Vene-Eesti majanduse vahekorda, siis ei olene seal kaubalepingu kasutamine majandusejõudude vabast mängust, vaid sellest, kuidas riik tahab kaubalepinguga loodud võimalusi kasutada.

Mina ei ole sellel arvamisel, et Vene-Eesti vahekord annaks meile võtme meie majanduseelu raskuste kõrvaldamiseks. Ei ole selles asjas optimist, kes usuks, nagu oleks Vene tellimised just see manna, mis meid jalule aitaks oma kosutava ramuga. Kuid tuleb kasutada iga võimalus, ka need võimalused, mis annab Vene-Eesti kaubaleping, samuti kui ka need võimalused, mis annaks veel idapoolsem Hiina-Eesti kaubaleping, millest rääkis härra Majanduseminister. Igasugused võimalused tulevad kasutada. Meie oleme seisukorras, kus ei ole õigustatud suured käeliigutused, mis küll ilusad, kuid mis ei too mingit reaalselt kasu. (R. Penno, as: Aga ainult siis, kui tingimused soodsad.)

Eksporttööstuse, üldse väljaveo arendamiseks tuleb meil teostada üks asi, nimelt tihedam kontakt luua Majanduseministeeriumi ja eksportööride vahel. Näiteks Põhja-Ameerika Ühendriikes töötab intensiivselt ja kasulikult väliskaubanduse büroo. Eestis puudub selline organisatsioon. Üldse on Majanduseministeerium liiga nõrk olnud väliskaubanduse korraldamiseks. On puudunud pea täielikult vastavad asjatundlikud jõud. Kuid ei aita ainult see, kui Majanduseministeeriumis pannakse ametisse mõni uus ametnik, on tarvis kontakt luua eksportööridega selleks, et kasutades tegelikke kogemusi, ja nendega koos töötades püüda kõik teha, mis riigivõimul võimalik, selleks, et tõsta väljavedu, kasutades ka idaturge.

Mis puutub tööstuse tõstmise poliitika, siis on 14. septembril l. a. katse tehtud, mis meie rühma arvates ei ole õige. Nimelt on rea tööstuseharude kohta maksma pandud uued kõrged tollid. Selle ebaõige tollipoliitika vastu oleme meie siit kõnetoolilt juba sõna võtnud ja selle hukka mõistnud. Ma ei hakka neid mõtteid kordama. Märgin ainult seda, et niisugune kõrge tollikaitse, nagu see osaks sai meie tekstiil-, nahatööstusele ja kummingade tööstusele 14. septembril m. a., niisugune kõrge tollikaitse võib arendada halba tööstust, „dumpivat“ tööstust. Meie kuuleme, et Rootsi tekstiiltöösturid kaebavad selle üle, et Eesti tekstiiltööstus

veab Rootsi dumpingu hindadega oma saadusi. Mul on käepärast Rootsi tekstiiltöösturite juhi kirjutus, kus seletatakse, et Eesti tekstiiltöösturid veavad Rootsi oma saadusi kaugelt alla siniseid hindu. Näiteks riie, mis maksab Eestis 38 senti meeter, maksab Rootsis 26 senti, juurde arvatud toll ja muud kulud, nii et Rootsi hind vastaks Eesti hinnale 21 s. Sellist dumpingut võimaldab asjaolu, et Eestis kõrge tollikaitse, mille tagajärjel Eesti tarvitajad peavad riidele juurde maksma selleks, et töösturitel võimalik oleks riidet müüa välismaale odavalt, isegi alla keskmist omahinda. Kui ma Majanduseministriks olin, siis pööras üks tööstuseharu minu poole avaliku ettepanekuga, tõstetagu selle tööstuseharu toll nii kõrgele, et neil võimalus oleks välismaal teha dumpingut, et välismaa ettevõtted üldse ei saaks pääseda Eesti turule, et neil nii sise- kui välisurul vabad käed oleksid ja nad võiksid, olles kaitstud täielikult konkurentsi eest siseturul, madalamate hindadega välismaal oma kaupa müüa. Selline „dumpiv“ tööstus on halb tööstus, see kurnab välja siseturu, sest et kõik tarvitajad peavad juurde maksma tööstusele selleks, et töösturid võiksid madalate hindadega oma saadusi välismaale müüa. Selles mõttes on ülemäärane kõrge tollikaitse tööstust halvendav nähtus, mille vastu peame võitlema, abinõu, millega ei tohiks riik tööstust arendada, kui tahetakse tervele alusele jääda. (R. Penno, as: Ega kodumaa hinnad ei ole tõusnud.) Jah, osalt küll mitte, aga teatud võimalused nende hindade tõstmiseks on olemas. (Vahel hüüe.) Terve rida uusi saadusi, härra Penno, ilmub alles turule.

Kui ma siin näiteks kõnelesin 14. sept. tollide vastu, siis öeldi mulle, et minu väide õige ei olevat, nagu ei oleks Eesti turul olemas Eesti villast õhukest kleidiriiet. Minule näidati valitsuse looshist riideproove, sellega mind püüdes reast välja lüüa. Kuid hiljem selgus, et minul siiski täielikult õigus oli. Riideproovid olid ainult proovid riiete kohta, milliseid vabrik alles kavatses välja lasta. Terve rida riidesorte on meil alles turule tulemas, nende kohta ei ole valitsusele antud garantiid hinna asjas, nende suhtes on tekstiiltööstusel võimalik täielikult kasutada kõrget tollikaitset. Ma ei arva, et tänava aasta septembrikuus tekstiiltöösturid või praegune valitsus tahaksid 14. sept. tolle täielikult kaotada. Iseasi, mis meie teeme, härra Fuks.

Meil on praegu raskused Soomega kaubalepingu sõlmimisel. Need raskused on teatud määral suurenenud tollide tõstmise tagajärjel, mis aset leidis 14. septembril läinud aastal. Mul on andmeid

selle kohta, et Soome töösturid, eriti tekstiiltöösturid, teatud määral on kokku leppinud Soome põllumajanduse ringkondadega selles mõttes, et Soome põllumajanduse ringkondadele on antud mõista, et kui tõstetakse põllumajanduse saaduste tolle, siis ei räägi nad selle vastu tingimisel, kui põllumajanduse ringkonnad on nõus kõrgemate tööstusetollidega. Käsi peseb kätt. Meie näeme ka oma avalikus elus seda, et käsi peseb kätt. Näiteks lepivad meie põllumajanduslikud ringkonnad kõrgete tööstusetollidega sellel lootusel, et ka viljale toll pannakse. Samalt seisukohalt talitatakse ka Soomes. Selline talitamine, milleks tõuke andnud 14. sept. tollid, on meile juba raskusi toonud ja toob ka tulevikus mitte üksi Soomes, vaid ka mujal.

On ju päris selge, et mujal ükskõikselt ei vaadata sellele, kuidas Eesti oma sisseveotolle tõstab, vaid seal reageeritakse sellele ja tehakse ka meie väljaveole raskusi. Kõrgete tollide maksmapanemine ei ole õige abinõu tööstuse olukorra tõstmiseks.

Ma ei saa kõiki abinõusid siinkohal käsitada, mis vajalikud tööstuse olukorra tõstmiseks. Ma tahtsin ainult kinni naelutada tõsiasja, mida ei tohi unustada, et tööstuse arenemises seisab võti selleks, et kõigile inimestele, kes väljaspool põllumajandust ja kes põllumajandusest valguvad välja aasta-aastalt, tööd anda. Mitte üksi põllumajanduses, asundamises ja juurikatekasvatamises ega muudes õhulossides ei seisa Eesti majanduseelu sissetuleku suurendamise probleemi lahendamise, vaid suurel määral selles, et nimelt väljaspool põllumajandust oma tööstuse tootvust tõstame, tööstusele turgude laiendamist võimaldame.

Vaheaeg kl. 19.15 min. — kl. 19.40 min.

A. O i n a s (stp, jätkab kõnet): Eesti majanduse sissetuleku tõstmise küsimuse teiseks pooleks on töövõimaluste laiendamise küsimus, mis on valusamaks ja tähtsamaks majanduseelu probleemiks.

Kui vaatleme Eesti tööstuse arengut, siis näeme, et ümbertöötava tööstuse alal valmistatud kaupade väärtuse järgi ületab 1927. aasta 1922. aasta ligemale 40% võrra. Kuid õigema pildi tööstuse toodangu kasvamisest annavad arvud nettotoodangu kohta, tähendab arvud, millised saame, kui valmistatud kaupade koguväärtusest arvutame maha materjalide hinna.

1922. aastal oli ümbertöötava tööstuse nettotoodang 29 miljonit krooni. 1927. aastal oli nettotoodang aga juba 44 miljonit krooni, mis tähendab silmapaistvat tõusu.

Kui vaatleme elava tööjõu liikumist ümbertöötava tööstuse alal samal ajajärgul, siis saame sootu teise pildi. Nimelt oli töötamas 1923. aasta teisel poolel keskmiselt kuus 30.439 töölist. 1928. a. oli keskmine töölistearv kuus 31.600, seega oli keskmine töölistearv kuus alates 1923. a. kuni 1928. aastani tõusnud ainult umbes 1200 võrra. Need andmed näitavad, et meie tööstuses leiab aset nähtus, mida võib panna tähele Lääne-Euroopa riikides, eriti Saksamaal, et tööstus on oma toodangut tõstnud, kuid toodangu tõstmisega käsikäes ei käi töölistearvu tõus. Töölistearv on õige vähe tõusnud. Edu on peamiselt tingitud olnud sellest, et on uusi masinaid tarvitusele võetud, et on tööstust ratsionaliseeritud, mille tagajärjel on töölistearv hulga vähem tõusnud, kui tööstuse tootmise võime.

Kui meelde tuletada seda, et viimastel aastatel on suur hulk inimesi maalt linnadesse rännanud, kaugelt enam kui tööstus laienenud inimeskäte poolest, siis on päevaselge, et aasta-aastalt tööpuudus on ikka teravamaks läinud palgatöölise hulgas. Seletused, mis mina siinkohal enne jõulu ette kandsin, kui nõudsi suuremas ulatuses hädaabitööde korraldamist, need seletused tööpuuduse teravnemise kohta on täiesti põhjendatud. Jutt kasvavast tööpuudusest ei ole mingi poliitiline võte valitsuse vastu, nagu seda tahetakse paista lasta, vaid see oli otse traagiliste tõsiasjade konstateerimine.

Eesti majanduse tulukuse tõstmise probleemi teiseks tähtsamaks küsimuseks on põllumajanduse tulukuse tõstmise küsimus. Kogupõllumeeste erakonna poolt on viimasel ajal järjekindlalt rõhutatud, et Eesti põllumajandus põdevat rasket kriisi, Eesti põllumajanduse tulukus olevat väike. On rõhutatud, et tarvis olevat Eesti põllumajanduse tulukuse tõstmiseks eeskätt välismaalt sissetoodavale viljale toll panna, nii et põllumees realiseerides oma vilja saaks suurema kasu sellest. (A. T u p i t s, põl: Vähemalt omahinna tagasi.)

Mis puutub Eesti põllumajanduse tulukusse, siis ei ole meie rühm seisukohal, et see tulukus oleks suur. Eesti põllumajanduse tulukus on tõesti väike, aga ka mitte palju väiksem, kui põllumajanduse tulukus Lääne riikides. Siin juba rkl. härra Pool õieti valgustas selles mõttes põllumajanduse kriisi küsimust, et ta tähendas, et põllumajanduse kriis on üleilmlik nähtus pärast sõda. Ma ei hakka peatuma põhjuste juures, millest tingitud põllumajanduse kriis kui üleilmlik nähtus, margin ainult, et üheks põhjuseks on olnud lahkuminek põllumajandusesaaduste ja tööstusesaaduste hindade vahel põllumajandusesaaduste hindade kahjuks. Põllumajandusesaaduste hinnad on pärast

ilmasõda madalamad olnud tööstusesaaduste hindadest, — see on põllumajanduse raske seisukorra üheks põhjuseks. On veel teisi põhjusi, nagu näiteks suur makukoorem Saksamaal, kellele liitlased panid suured reparatsiooni maksud. Kuid kahjuks minul on võimata kõigil neil põhjusil peatuda. Tõsiasi on see, et põllumajandusel on raskused, ta põeb neid raskusi ühel või teisel kujul üle ilma, mitte ainult meil.

Kuid kas on põllumajanduse raskustest ülesaamiseks Eestis viljatollid õigeaks abinõuks? Meie rühma seisukohalt oleksid viljatollid põllumajandusele mitte kasuks, vaid isegi kahjuks.

Mis puutub nisukaitseküsimusse, siis on päevaselge, et nisu valmistamist meil Eestis kõrgete nisutollidega kaitsta ei ole mõtet, sest nisu kasvatamiseks ei ole Eestis looduslikke eeldusi. Toll on nisul praegu juba, seda tolli suurel määral tõsta ei ole mõtet, sest nagu ütlesin, nisu kasvatamiseks Eestis ei ole looduslikke eeldusi, isegi neid eeldusi mitte, mis Lätil Kuuramaal. Mina näen, ka põllumehed on minuga päri. (R. Penno, as: Aga mispärast meie suvinisu kasvatada ei või?)

Mis puutub otra ja kaera — söödaviljasse —, siis ei ole ka söödavilja suhtes soovitatav maksta panna kõrgeid tolle, sest et söödaviljaga on lugu selline, et mida suurem on vahe söödavilja hinna ja piimaning lihahindade vahel, seda kasulikum on see põllumajandusele seal, kus see rajatud karjamajapidamisele. Viimasel juhul ei ole põllumajandus huvitatud sellest, et söödavili oleks kallis, sest just differentis liha, piima ühelt poolt ja söödavilja vahel teiselt poolt läheb põllupidajale kasuks.

Mis puutub meie põllumajanduse tuldesse, siis on meil õnneks võrdlemisi täpsed andmed, milliseid annab põllumajanduse raamatupidamise büroo. Need andmed näitavad, et Eesti põllumajandus saab rahalist sissetulekut teraviljast normaaltaludes ainult üldse 6,22%, siinjuures rukkist 3,78%, odrast — 1,19%, nisust — 0,30%. Kõigist teraviljadest kokku seega normaaltalus ainult 6,22%, milline rahaline sissetulek õige väike. Piimast ja selle saadustest saavad normaaltalud aga tervelt 42% rahalist sissetulekut. Need arvud näitavad, et meie põllumajandus on rajatud sissetulekute suhtes karjamajapidamisele. (Paremalt poolt: Tähendab, vilja ei ole tarvis kasvatada?) Ma ei ütle sugugi, et vilja ei oleks tarvis kasvatada. Ma toonitasin vaid seda, et piim ja selle saadused annavad 42% sissetulekut, teraviljast saadakse aga ainult 6,22%. Kui lugu nii, siis ei ole Eesti põllumajapidamised sellest huvita-

tud, et söödavilja hind hästi kõrge oleks, sest kui söödavilja hind on kõrge, siis on tulud karjamajapidamisest vähemad kõigis neis majapidamistes, kes söödavilja juurde ostavad. Need majapidamised, kes aga oma söödaviljaga läbi saavad, on huvitatud sellest, et söödavilja omahind oleks madal. Kõrge turuhind, kui nad söödavilja turule ei valmista, ja selleks ei ole meie oludes suuremas osas taludes mõtet, ei anna neile ju mingit kasu. (R. Penno, as: Eks siis soodetakse vähem, kui kallid on. — M. Laarmann, põl: Rääkige juurikatest ka, siis on pilt selgem.) Ma palun mind mitte segada. Mul on piiratud aeg kõnelemiseks, ma ei saa reageerida vahelhüüetele.

Nagu tähendasin on talumajapidamiste huvides nii meil kui mujal, kus majapidamised rajatud loomapidamisele, et söödavilja hind ei oleks kõrge. See on seisukoht, mida kaitsevad tuntud põllumajanduseteadlased Lääne riikides, nagu näiteks Saksa põllumajanduseteadlane prof. Aereboe. Peale selle peame arvesse võtma, et osa meie põllumajapidamistest ostab juurde söödavilja. Need, kes juurde ostavad, on ilma kahtlemata huvitatud sellest, et söödavili oleks odav. Mida kallim neile söödavili, seda vähem nende majapidamiste sissetulek. (Paremalt poolt: Aga kes ise vilja kasvatavad?) Need, kes ise vilja kasvatavad, need, nagu ütlesin, söödavad selle loomadele, ja neil ei ole sellest tulu, kui söödavili kallis on. Nemad ei realiseeri söödavilja, vaid loomaliha ja piima. (R. Penno, as: Eks siis soodetakse ikka vähem, kui kallis on.) Härra Penno teeb siin omakohast õnneliku vahelhüüde, ta ütleb, et kui kaer ja oder on kallid, siis soodetakse neid loomadele vähem. Ma küsin, mis on siis Eesti põllumajanduse huvides: kas hakame kaera ja odraga kauplema kui teraviljaga, või kas söödame selle loomadele? Eesti põllumajanduse huvides on see, et meie ei hakka kauplema söödaviljaga, vaid söödame selle loomadele ja turule viime liha ning piima. (R. Penno, as: Igasugune hea konjunktuur kasutatakse.) Juhusliku hea konjunktuuriga meie põllupidaja ei lähe haljale oksale, see ei ole sihikindel majandusepolitika, vaid õnneküttimine ja juhuslik kasusaamine, kui põllumees erakordse hea saagi juures ei suuda kõike loomadele sööta, vaid osa lastakse turule. Majandusepolitika on igapäeva, mitte aga ainult pühapäeva jaoks.

Mis puutub rukkisse, siis on ainult rukkis vilja, mille juures võiks jutt olla tollidest. Niipalju, kui rukkiahindade tulevikku võib ette näha, võib öelda, et ilma turu seisukohalt ei ole ette näha, et rukkis võiks ilmaturul kalliks minna. Kõik eeldused on selleks, et rukkiahinnad edaspidi

kõrgele ei lähe. Põhjus seisab selles, et rukis libisenud ilmaturul enam loomatoidu seisukohale. Meil on rukis peaasjalikult inimestetoiduks, kuid Lääne-Euroopas, viimasel ajal ka Saksamaal, hakatakse ikka vähem rukist tarvitama leivaviljana. Saksamaa on aga rukkile suuremaid turge. Saksamaa on Euroopas, peale Venemaa ja Poola, suurimaid rukki valmistajaid, kuid aasta-aastalt hakkab seal, samuti kui Poolas, kasvama nisuleiva ja saia tarvitamine, ja rukis nihkub tagaplaanile. Praegu läheb seal umbes pool osa rukist leivaks, muu osa läheb teiseks tarvituseks. (Paremalt poolt: Tuleb siia meie turule, ja riik maksab juurde.) Mis puutub Ameerika ühendriikesse, siis ei mängi ühendriigid kaugeltki seda osa rukkiturul, mida mängivad nad ühes Kaanadaga nisu- ja maisiturul. Ühendriikes kasvatatud rukist läks varem umbes 30% whisky valmistamiseks. Nüüd whiskyt ei valmistata enam Ameerika ühendriikes, ka väljavedu ei ole suur. Rukkikasvatamine on jäänud tagaplaanile. Ka Ameerika ühendriigid tarvitavad aasta-aastalt enam nisuleiba. Ameerika rukis ei määra Euroopa rukkiture konjunktuuri, vaid tegelikult oleneb see Saksa ja Poola rukist, milline parema saagi korral suuremal määral turule tulles — kuna ostjad on peaasjalikult ainult Põhjamaa väikerahvad, kes rukist kasutavad ka söödaviljaks — tingib rukkihindade madaluse, mis lähedane rukkiga teataval määral konkureerivale söödaviljale.

Mis puutub Saksamaa rukki valmistamisele, siis võib Saksamaa, kuna seal rukkitarvitamine inimestetoiduks järjest tagurpidi läheb, saagiand aga tõuseb, rukist järjest rohkem välja vedada, muidugi juhul, kui ta rukist söödaviljana kasutama ei hakka. Saksamaal on liikumine selleks, et rukkikasvatamist vähendada. Aga see liikumine ei ole seni tagajärgi andnud, ja Saksamaa ning Poola veavad rukist siseturu lahendamiseks välja tingimusel, et riik annab väljaveoks toetust Saksamaal 60 marka ja Poolas 30 marka tonnilt. Kuna Saksa ja Poola väljavedu rukki alal kujundavad hinna ilmaturul, ja see ilmaturg on tegelikult piiratud, Euroopa põhjamaade turg, siis on arusaadav, et rukkiahind viimastel aastatel langenud. Eriti madal oli see läinud ja käesoleval aastal, kus viljasaak hea oli, ja kus ka Poola oma väljavedu suurendas selle tagajärjel, et hakati Saksa eeskujul eksportpreemiaid maksma. Käesoleva aasta jaanuarikuul on küll Saksa ja Poola kokku leppinud, et rukist ühiselt välisurule saata, kuid see kokkulepe ei anna veel eeldusi selleks, et rukkiahind võiks palju tõusta.

Edasi on meil tegemist ühe suurusega, mis, kui see ilmaturule ilmub, võib ainult alandavalt hindadele mõjuda, nimelt Venemaa. Venemaa oli varemalt suur eksportöör rukki alal. Kui Venemaa hakkab välja vedama rukist, siis toob see esile hindade languse.

Need andmed peaksid pealt näha nagu rääkima selle kasuks, et rukkitalid maksma panna. Tõuseb küsimus, kas oleks õige kunstlikult aidata viljatollidega rukkiahinda tõsta. Olen arvamisel, et see abinõu ei ole õige. Ei ole õige esiteks sel põhjusel, nagu ka härra Pool tähendas, et rukkital iseenesest ei määra seda, et põllumehed kõrge hinnaga oma viljast lahti saaksid, sest suurveskitel on lihtsam osta suuremate partiidenä välismaa rukist juhul, kui sise- ja välismaa rukis hinna poolest ühel tasapinnal. Muidugi, teatavat abi annaks põllumeeste ühistegevus. Kuigi seda ühistegevust rukki kokkuostu alal ei ole, võiks selle ellu kutsuda, kuid ka see ei oleks otsustava tähtsusega.

Tähtis on see, kuhu meie suuname põllupidajate tähelepanu. Kui meie rukkitalid paneksime maksma ja talitaksime nii, nagu kogupõllumehed seda meile soovivad, siis pööraksime põllumajanduse tähelepanu sellele eksiarusaamisele, nagu oleks rukkital, rukkikasvatamine niisuguseks abinõuks, mis neid viiks haljale oksale. Põllumajanduse tähelepanu suunataks mitte avarale tänavale, mis meid viiks lahedamasse olukorda, vaid umbtänavale. Rukkikasvatamine ja rukkitalid ei suudaks Eesti põllumajandust päästa ja selle tulukust tunduvalt tõsta. Rukkital viiks põllupidajad valeteele, kuna Eesti põllumajanduse tulukuse tõstmise peategur mujal seisab. See psühholoogiline motiiv on väga tähtis, nimelt, et meie põllupidajad panna sellel alal töösse, mis neile tulevikus suuremaid sissetulekuid annab, aga neid mitte petteillusioonidega tõugata alale, kus ei ole suuremaid sissetulekuvõimalusi, sest nagu tähendasin, on ühe normaaltalu sissetulek rukkimüügist ainult 3,78, ümmarguselt 4%. (A. Tupitsa, põl wahelhüüe.) Piim ei tule rukkist, nii palju peaksite põllumajandusest teadma.

Härrad põllumehed, mis puutub põllumajandusse, siis sellel alal seisab veel määratu palju tööd ees Eesti riigil. (M. L a a r m a n, põl: Meil?) Mitte teil, vaid kogu Eesti riigil. Läinud aasta eelarve-kõnes tähendasin mina juba, et meie Põlütöministeerium ei tohiks ja ei peaks olema ainult maareformi ministeerium, nagu ta seni olnud, vaid peaks olema tulevikus enam põllumajanduse ministeerium. Peaks hakkama, nagu iga üksik põllupidaja, enam äriliselt mõtlema. Oma heaksmeeleks leidsin ajakirjas „Uus Talu“ vas-

tavad Th. Pooli ja agr. Liidemann'i artiklid, kus alla kriipsutatakse, et meie põllumajandaja ainult enese väljakurnamisega, oma perekonna jõu mahamatmisega ei saa haljale oksale, vaid sel teel, kui hakkavad ärimehelikult teotsema, kui hakkavad teadlikult ja teaduslikult majandama. Selle suuna peaks andma Põllutöoministerium. Põllutöoministerium peaks peale maareformi teostamise kogu oma tähelepanu koondama selleks, et tõsta Eesti põllumajanduse tulukust. (M. Laarmann, põl: See on imelik, et kõik hakkavad põllumajandust kaitsma.) Mis puutub näiteks lehmade piimaandi, siis võime seda veel väga suuresti tõsta. Siin ei ole meie kaugeltki jõudnud piirile, kust ei oleks enam edasiminekut. Sel alal on palju suuremad tulukuse tõstmise võimalused, kui teraviljakasvatamise alal. Meie kontrollkarjade paremad lehmad annavad umbes 2000 kg aastas piima, Preisimaa kontrollkarjad aga üksikutes majapidamistes 8000 kg piima. (Vahelhüüe paremalt poolt.)

Juhataja: Palun Riigikogu liikmeid mitte segada.

A. Oinas (stp): Mina ei ole kaugeltki arvamisel, et 8000 kg piima saavutada lehmalt oleks kerge ülesanne. Kuid need arvud näitavad, millised võimalused on veel Eesti põllumajandusel ees. (M. Martinson, põl: Meie paneme Teid kohe põllutöoministriks, kui Teie lehmadele käsu annaksite niipalju piima anda.) Niisuguse kergetäielise vahelhüüdega Teie midagi selgeks ei tee. Mina rääkisin sellest, et meie põllumajandusel seisab raske ja suur ülesanne ees, kuid ülesanne, mis temale tulukas on. Kui teie aga ühe pettepidi oma seljatagusele viljatollidega ette maalite, et vaadake, põllumehed, teie olukord paraneb siis kohe, kui viljatoll sisse seatakse, siis viite nad ummikusse. Karjamajapidamine tuleb põllumajanduse tulukuse tõstmiseks suuremale kõrgusele viia. Tagajärgi sel alal ei saa paari aastaga, vaid selleks on kõigepealt tarvis maale viia suuremat algharidust ja kutseharidust. Seepärast oleme meie, sotsialistid, kogu aja olnud kõigi nende riiklikkude väljaminekute poolt, mis viivad enam haridust ja teadmisi maale.

Juhataja: Teie kõneae on läbi.

A. Oinas (stp): Mina lõpetan kohe. Kuid põllumajanduse nõuandega tuleb tihedamalt kõita meie krediitiasjandust. Siin on tähendatud sellele, et meie põllumajandus ägab suurte võlgade all. Peab ütleva, see on häda, mille all kannatab põllumajandus ka mujal. Kuid mispärast

seda meil? Seepärast osalt, et mõnedki laenud on halvasti kasutatud.

Juhataja: Rkl. Oinas, Teie kõneae on läbi.

A. Oinas (stp): Lisan juurde, et üheks abinõuks, tervendada meie põllumajandust, on krediitiasjanduse tervendamine ja selle köitmine põllumajandusliku nõuandmisega.

J. Soots (põl, fakt. märk.): Lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. Kirikal arvas endal õiguse olema mulle etteheiteid teha, et mina pensionisaamise õigust kasutan. Seejuures tõi ta ette ebatäpseid andmeid. Seepärast oleks minul Riigikogule teatada järgmist.

See seadus, mille järgi mina pensionisaamise õiguse omandasin, on Riigikogu poolt ühel häälel vastu võetud, mitte ükski Riigikogu liige ei ole sellele seadusele vastu hääletanud, ja seepärast ei ole see mõne kildkonna seadus, vaid see on kogu meie rahva tahtmine. Selle seaduse järgi omandasin mina pensioniõiguse, kui mina Kaitseministri kohalt lahkusin, see on 3 aastat tagasi. Mina ei kasutanud seda pensionisaamise õigust 2½ aastat. (Pahemalt poolt: Häda tuli kätte.) Mina ei kasutanud pensionisaamise õigust seepärast, et tahtsin tegelikult kaasa mõjuda sellele kokkuvõtmisele poliitikale, mida põllumeeste kogude rühm on toetanud. Kui jõudsin venele, et teised Riigikogu liikmed, nende hulgas ka rkl. Kirikal, ei ole loobunud mingist ainelisest õigusest, siis arvasin ka mina võimalikuks pensionisaamise õigust kasutada.

Ühtlasi juhin tähelepanu sellele, et pensioniseadus ega ka Riigikogu valimise seadus ei keela pensionisaajal Riigikogu liikme ametit pidamast.

Mis puutub riigikogu liikme palga saamisse, siis ei ole rkl. Kirikal'i andmed selles asjas küllalt täpsed: Riigikogu liikme palka ei ole mina selle aja eest võtnud.

Välisminister J. Lattik: Väga austatud rahvasaadikud! Mitte selleks ei võta ma sõna, et siin valitsuse liikmena tagasi suruda üht või teist arvustust, mis eelarve juures esile toodud. See on rahvasaadikute eluline ja loomulik õigus, arvustada aluseid, mille najal meie majandus ja meie rahvaelu püsib. Ma tahaksin aga teie lahketa tähelepanu juhtida ühele asjaolule ja nimelt järgmisele. Meil on mõnes asjas tarvitatud arvustuseviisi, mis mulle mõistmata ja aru saamata. Nii on näiteks puudutades Välisministeriumi eelarvet kõnelnud meie Riigivanema küllasõidust Poola riigi presidendile, ja ei ole seejuures piiratud meie oma sisemise elu ja olude arvustustega, vaid on niiõelda üle piiri

mindud teise majja ja teise koju. Ma lubaksin endale selle söidu puhul lugupeetud rahvasaadikutele järgmist öelda.

Esiteks vormilisest küljest. Kui meie kutse saabus, külla sõita Poola, informeerisin ma sellest väliskomisjoni, millest ka osa võtsid meie opositsiooni esindajad. Ja seal ei vaieldud selle söidu vastu, vaid oldi põhimõttelt poolt.

Sisult pean tähendama, et see sõit kuulub kõigi nende sõbralikkude sõitude ja külaskäikude hulka, mis meie Riigivanemad juba teinud meie liitlase juurde Lätti, siis Soome ja Rootsi. See on järjekorraline sõbralik külaskäik. Et selle külastäigu tagant otsitud üht või teist, mis sinna oleks peidetud, mis võiks olla hädaohtlik kellelegi kolmandale või neljandale riigile, see on tühi unenägu, mis kunagi tõeks ei lähe ja ei teostu. Meil on suure ja elujõulise Poola rahvaga ühine minevik, meie oleme ühtlaselt vabaduse endile võidelnud rasketel tingimustel, ja meil jääb Poola rahvaga alati ühine tulevik, et meie mõlemad ühevõrra, et meie mõlemad üheväärselt oma kodumaad armastame, ta vabadust kalliks peame ja oma noorsoole ka edasi anname, et meie oma kodumaad armastame. See jääb meil ühiseks.

See viis jääb arusaamataks, kuidas ühe rahvasaadiku poolt meile sõbraliku rahva sisemist korraldust arvustati. Pean tähendama, et iga teise inimese kodu on puutumatu ja suur saladus teistele, ja seda on, lugupeetud rahvasaadikud, ka teise rahva hing, teise kodu, teise olemasolu. Nii mõnelegi näib see teisiti olema, aga rahvusvahelise õiguse algmõiste nõuab, et meie peame respektierima teise inimese kodu, teise rahva kodu ja elu korralduse. Mis puutub Poola rahvasse, siis on see suur rahvas, välja tulles ilmasõjast, sõjaaegsetel varemadel suutnud luua miljonitele kodanikkudele elualuseid ja võimalusi. Meie ajakirjanikkudel oli võimalus oma silmaga näha suurt ja rasket tööd, mis Poolas tehtud.

Lugupeetud rahvaesindajad! Ma võin kindel olla, et meie rahvaesindus igal tingimusel ja igal puhul Poola rahva arenemisest ja edenemisest ainult rõõmu tunneb, ja võin ka julge olla, et meie rahvaesindus meie Riigivanema Poola saadab ilusate soovidega ja tervitustega Poola rahvale. (K ä t e p l a k s u t a m i n e keskel ja paremal tiival.)

J. Vilms (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tarvitan oma lühikest teistkordse sõnavõtmise aega, et tagasi tõrjuda härra Johanson'i poolt esiletoodud väärmõtteid. Härra Johanson paiskas segamini palju minu väljendusi, tuues ette näiteks, nagu oleksin ma tööerakonna poolt juhina välja saadetud, ja nagu oleks

valitsus minule juhtnööre andnud. Kõik need väited on härra Johanson'i väljamõeldis, ja ma ei saa aru, milleks säärased moonutused?

Teiseks olevat ma muutnud siin kõnetoolis oma arvamisi, näiteks söödismaade võõrandamise puhul. Tegelikult oli lugu nii, et kui minult küsiti, kui söödismaade võõrandamine peaks tulema, milline on siis minu seisukoht, siis ütlesin, et minugi pärast võõrandamine. (P a r e m a l t p o o l t: Ei olnud nii!) Talude kohta ma seda ei mõelnud ja ütlesin, et neid pole võetud ega võeta.

Edasi ei ole ma öelnud, et valitsus ei tee vahet hea ja kurja vahel, vaid ma rääkisin hingeelust, mis tekkinud majanduslike raskuste tagajärjel võlgade riiklike mahakirjutamiste puhul, ning ütlesin, et siin hingeelu ei tee tihti vahet hea ja kurja vahel.

Mis puutub valitsuse arvustamisse, siis ei arvustanud ma praegust valitsust, vaid mõtlesin kõiki valitsusi. Ma küsisin, kui ei ole kava praegusel valitsusel, missugused kavad olid Rei valitsusel, mis praegune valitsus oleks kõrvale heitnud või muutnud? Ei olnud, niisama ei olnud ka kava härra Oinal rahaministrina.

Mis puutub „Elamukultuuri“, mis härra Johanson arvas esile tuua võima, siis eksib ta, sest „Elamukultuuris“ on ka härra Martna ja härra Piiskar liikmeks, kuna see ühing on parteidevaheline. Nii tuleb välja, et ka nimetatud härrad on süüdi praeguse valitsuse korterierihitamise politikas.

Mis puutub onupoja-politikasse, siis ei ole mina seda sõna üldse tarvitanud, vaid tarvitasin igalpool olupolitika. Nähtavasti on see sõna, tähendab onupoja-politika, niipalju siin tarvitamisel olnud, et isegi mõned stenografistidest selle sisse kirjutanud.

Mis puutub rkl. Johanson'i tooni, siis on see väljaspool igasugust arvustamist, ja mulle jääb ainult imestada seda julgust, millega rkl. Johanson nii esineb. Ma saan aru, et mõnel inimesel on hingeline tarve etteheitmiseks ja vassimiseks, ning et seda tarvet peab rahuldama. Aga et seda siit Riigikogu kõnetoolilt niipalju tarvitatakse, on lubamatu. Tuleb imestada neid võtteid, millega tahetakse tööerakonda või teisi vastaseid maha teha. Siit toodi ette neid samme, mis mina astunud 10 aastat tagasi, kui ma üldse veel erakonda ei kuulunud. Rkl. Schulbach juba näitas, kuhu meie siis välja läheme, kui hakkaksime sotsialistide juures sedasama tegema. Tahaksin lisaks sellele, mis rkl. Schulbach ette tõi sotsialistide hingeelu ja taktika kohta, öelda, et sotsialistidel on kaks hinge: üks hing veab revolutsiooni poole, tulgu see täna, homme või mõne aja

pärast. See hing püüab klassivõitlust suu-
rendada, rahutust sünnitada j.n.e., nagu
sellest nii mitu korda siingi juttu olnud.
Selle hingeelu järele on neil suur tarvi-
dus, ja see hingeelu ei lase neid ühtki niisugust
sotsiaalseadust esitada, mida Riigikogus ei
tuleks tagasi lükata. Isegi radikaalne tööerakond
peab seda tegema. Samuti on selle hingeelu üks
külj suurmaapidamise hindamine, mida sotsialistide
hulgas nii suuresti pooldatakse.

Teisest küljest teame, et kodanlik element
on sotsialistidel samuti väga tähtsal kohal.
Nad tunnistavad avalikult oma kirjanduses,
mis läinud aastal ilmunud, et nad ajavad Eestis
kodanlikku politikat, ja ühtlasi sellega on seletatav
ka rida samme nende seaduseandluse ja kokkulepete alal
kodanluse parema tiivaga siis, kui nad olid
valitsuses. See näitab, et sotsialistid seisavad
kahe ilma vahel. Nagu Puritani eesel, kes ei tea,
missugusest heinakuhjast võtta, et mitte surra,
nii seisavad sotsialistid üksikute erakondade
vahel hirmul oma saatuse pärast, mis saab siis,
kui juhivad oma tähelepanu ühele poole täiel
määral. Seda nende kahemeelsust on kaaverlaste
kõned Riigikogus ja ka avalikkudel koosolekutel
väljaspool väga hästi selgitanud, nii et siin ei
ole mingisugust kahtlust. Kui teie sellejuures
kahtlete, härrad sotsialistid, siis tuletan teile
meelde raamatut, mida soovitan lugeda kõigile,
teie parteikaaslaste Ast'i poolt kirjutatud „Sammud
kaduvikku“, kus kirjeldatakse sotsialisti, kes
võitleb ideaalide eest, ja nimetab lõpuks, kui
hakkab järele mõtlema oma pikka elukäiku, et
ideaalid on läbi põlenud pettumuseks. Edasi
nimetab seejuures, et peab maski kandma ja ei saa
avaldada seda, mida tahab avaldada, ning ütleb
enese kohta: „Edasi, veskitiiva rüütel!“ Nii
näeme, et kaks hinge, mis vastolus teineteisega,
ei anna rahu, ja et sotsialistidele kommunistide
poolt seda ette heidetakse, siis loomulikult
püütakse pattu veeutada tööerakonnale, sest
patuga ei taha keegi olla.

Teine iseloomustus, mida tean sotsialistidest,
on jäme demagoogia seaduseelnõude juures,
mis esitatud sellisel kujul, mis vastuvõetav ei
ole. See jäme kallalolev ajalehtedes, öieti „Rahva
Sõnas“ üksikutele tegelastele ei ole kaugeltki
asjalik. (E. K i n k, stp: Mis Teie häälekandja
teeb?) Mis meie häälekandja teeb, sellest olete
küllalt rääkinud. Teie arvate, et teil on kõlblik
õigus rääkida vastaste kohta, mis tahate, ja teile
ei saavat midagi ette heita. Teie olete aga
kaugel sellest puhtusest ja olete paljudes
suhetes veel rohkem kahe otsaga, kahe näoga,
kui seda vast tööerakond teie arvates. (N a e r.)
Ma tuln seepärast siia, et teie seda ette heid-

date, ma tean, et teie seda arvate, ja teen
teile selgeks, et teie olete ise veel palju
hullemad, kui teised teie arvates. Meie
näeme teie juures niisuguseid inetusi, mis
allpool igasugust piiri. Näiteks teie lehes
ilmus karikatuur rkl. Tallmeistri kohta,
kus ta Kristuse uksest välja viskab. Kas
võib haavavamast asja olla ühe hingekarjase
kohta, kui et ta oma Jumala uksest välja
viskab, sest inimese ja Jumala vahel on ikkagi
suur vahe. Meie näeme, et härra Johanson,
kui sotsialistide esindaja, siin kõnetoolil
oleks pidanud vähegi häbenema nende võtete
ja tooni pärast, mida ta tarvitanud meie vastu.
Kui rkl. Oinas ja rkl. Martna kõnelema
tulevad, siis müts maha nende asjalikkuse
ees. Härra Johanson, Teie olete olnud minister
ja oleksite võinud korrektsemalt oma andmeid
ette tuua, kui Teie seda seni olete teinud.

Mis puutub sellesse tooni, mis valitseb
Riigikogus, ja mis elmises, III, Riigikogu
lõupäeval niisugust pahameelt tekitas rahvas,
siis meie kui uued inimesed, kes siin oleme,
ei ole tahtnud, et niisugune toon peab siin
edasi valitsema. Kahjuks on see toon hakanud
külge ka niisugustele lehtedele, kes moraali
siiani hoidnud kõrgesti hinnanud. Rahvaerakonna
„Postimees“ on alati moraalilipu kõrgele
tõstnud, on ajakirjanduse au kõrgel hoidnud
j.n.e. Mis ta aga nüüd kirjutab? „Postimees“
referrib minu kõnet: „Nagu saatuse kiuste
sattus kõneleja kõrvale ja hakkas tütervendamise
küsimust lahendama, seekord aga mitte inimeste,
vaid karja juures.“ Kas oli sõnagi „tervisest“,
veel vähem karjaparandusest? Näeme, kui
ebaõige on see kirjutus. Edasi: „Agraarpolitika
soovitas kõneleja kannustikud ja sood
popsikohtadeks planeerida.“ Vastuoksa, ma
ütlesin, et sookuivatamised lähevad kalliks,
mispärast peab leidma teisi võimalusi.

Edasi: „Toetust asunikudele ei ole vaja,
sest ka vanemad eestlased on pidanud vähese
läbi ajama...“ Ma ütlesin, et kui raha ei ole,
pole see ülepääsematu takistus. Seda on
härrad rahvaesindajad rahvaerakonna poolt
alati kuulnud, et töötahe peaks Eesti rahva
seas suurem olema. Teist juttu ei olnud. (V a h e l h ü ü e:
Teised parteid...) Jah, muidugi, teised parteid
ei tohi kasutada seda monopoli.

Nii näeme, et vaidlused on laskunud
moraalselt säärasele tasapinnale, et nii
meie edasi ei saa, nagu „Postimees“ kirjutab,
ja kui meie asja nii võtame, nagu härra
Johanson seda tegi.

Kokku võtnud need vassimised, mis teinud
härra Johanson, ei jää härra Johanson'i
kõnest midagi asjalikku järele. (L. J o h a n s o n,
stp: Seda Teie ei ole näidanud. See on nii
moraalilagerakond.)

Juhataja: Rkl. Johanson, kutsun Teid korrale.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud rahvasaadikud! Mina arvan, et igal aastal on härra Majanduseministril kergem kaitsta eelarvet sel kurval põhjusel, et igal aastal on see ala, mida võiks vabalt käsitleda, väiksem.

Eelarve on neis sundpiirides, et vaevalt võiks valitsust süüdistada, kui üks või teine asi rühmadele ei meeldi. Need seadused, mis meie eelarvet täidavad, on Riigikogu poolt tehtud ja mitte valitsuse tehtud. (R. Penno, as: Täna võtsime jälle ühe vastu.) Täna võtsime ühe vastu, aga mina kardan, et see meile ka üle jõu käib. Mina tahan pärast selle juurde tagasi tulla. Seepärast on kahju, et iga eelarvekoõne sihitud üksiku rühma ja teatava valitsuse vastu seepärast, et tõmmata tähelepanu kõrvale sellest, mida meie täna peaksime arutama, ja nimelt, et meie majanduslik olukord, niihästi riiklik, kui ka era- ja rahvamajanduslik olukord on üsna vilets. Kui ma tahaksin neile seletustele, mis mul rühma nimel ette kanda, mingisuguse pealkirja anda, siis annaksin ma sellele pealkirjaks „Meie kitsik seisukord on püsivaks tunnustatud“. Viimase poole aasta jooksul, kus rahvas pärast valimisi ootas suuri lahinguid põhiseaduse pärast, või riigi ja erakondade vahekorra pärast, aga midagi suuremat ei sündinud, siis sel ajal on rahvale selgeks saanud, et see aeg, kus üle jõu elamine oli tingitud reformidest, see aeg, kus võis rahvast kuidagi viisi taltsutada kas halva viljasaagiga j.n.e., et see aeg on möödas, ja praegusel ajal otsustame oma suuri eelarveid ilma, et meil oleksid mõnede reformide tagajärjed käes. Ma arvan, et pessimistlikud toonid on eelkõnelejate poolt väga tihtigi ette toodud, ja mina ei taha omalt poolt mingisugust hinnangut ette tuua, vaid ainult mõned küsimused ülesse tõsta. Me võime kindlasti öelda, et Majanduseministril liikumisvõimalust ei ole. Teiseks, et siiski puuduvad eelarves mõned normeeritud seadustes juba etteotsustatud summad, neile ei ole kohta leitud. Kolmandaks, vaatamata sellele, et meie riik kui majandusetegur on rikkamaid võrreldes oma kodanikkudega, mille juurde pärast tagasi tulen, siiski püsib praegusel ajal maksude juures, mis sõja ajast pärit ja millele juurde lisatud uued maksud. Eelarves puuduvad väga tähtsad summad, mis lubatud, aga ei ole sisse võetud, näiteks erakooliõpetajate pension. Meie ei ole nii jõukad, et näiteks obligatsiooni väärtust tõsta, nagu mujal tehakse. Me näeme eelarves väga väikseid summasid mõisatasude pantkirjade jaoks. Riik on praegusel ajal välja lasknud need pantkirjad ja ei leia neile turgu, ja riigi-

asutused, kus neid pandina ette pannakse, neid vastu ei võta. Näib nii olema, nagu valitsus ei otsigi mahutamisturgu neile. Kõik need asjaolud on meie riigile väga kurvad ja head väljavaadet ei paku.

Kui meie pöördume eelarve üksikute punktide juurde, siis näeme, et vaevalt ühestki ministeeriumist võib loota, et eelarve järgmisel või tuleval aastal sellest eelarvest väiksem on või selles suunas püsib. Suuri makse, neid võime kannatada paar aastat, neid võiksimme kannatada ka 10 aastat, aga siis hakkab kodanik rebelleerima, siis kodanik enam kaasa ei tee. Ja missugusel kujul ta rebelleerib? Muidugi revolutsiooni ei tee. Esiteks ta jätab kokkuhoidmise, teiseks ta on valmis makse niipalju kui vähegi võimalik mitte maksa, vaid maksuasutusi petma, ja edasi on nii umbusklikuks läinud riigi ja riigiasutuste vastu, nagu mitte kunagi varem. Laialistes rahvaringkondades — rippumata kutsetest ja massidest — valitseb tõsine riigitüdimus.

Eelarvest enesest näeme, et see on väga vähe läbipaistev. Sellest on räägitud juba möödunud ja eelmöödunud aastal. Igas eelarve-punktis on süsteemita läbi viidud poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud põhimõtted. Kui meie eelarve oleks korraldatud nii, et üks osa oleks pühendatud riigile ja valitsuseaparaadile, riigile kui organismile sõna kitsamas mõttes, teine osa — riigile kui rentjele, kolmas osa — riigile kui ettevõtjale, siis võiksimme küll nõuda, et ühelt poolt teatud poliitilised põhimõtted oleksid läbi viidud ja teiselt poolt majanduslikud põhimõtted. Aga meie seda printsiipi, et riiklikud rahad, mis riigi majandusse paigutatud, annaksid ka protsente, eelarves ei leia. Meie leiame aga puhastulu asemel tegevuse ülejäägi, näiteks raudtee, posti ja telegraafi juures.

Ma küsiksin näiteks, missugune kapital on raudteesse paigutatud ja missugust tulu see annab? Kuisuur kapital töötab posti ja telegraafi asutustes? Kas seal ka amortiseeritakse või kas need asutused söövad endid ise ära ja saavad ainult maksumaksja arvel iga aasta uut verd? Kas ei ole vast nii? Kas tohime selle kontrollimata jätta? Ma arvan, mitte. Kui võtame ettevõtteid iseseisva põhikirjaga, näiteks trükikoja, siis jääb tumedaks, kuidas ettevõtte, kellel 1.200.000 läbikäiku, annab ainult 36.000 krooni kasu. Ma isiklikult töötan kaasa ühes väikeses trükikojas aktsionärina. Seal on läbikäik 150.000 ja sama palju — 36.000 — puhaskasu. (A. Oinas, stp: Ega see lõpuks trükikoja kohta ei ole tähtis, ta teeb riigi töid, seal ei ole see nii tähtis. — A. Tupits, põl: Riik maksab kõrgemat hinda kui vaba

võistlus.) Neil on poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud põhimõtted... (A. Oinas, stp: Lugu on selles, et tähtis ei ole puhaskasu. — R. Penno, as: Riigikogu hakkab ka oma protokolle trükkima eratrükkikojas. Riik ei suuda nii odavalt teha.) Kui nüüd teha majanduslik kalkulatsioon asutuse kohta, siis näib mulle, et see töötab peaaegu kasuta. Olen mitmel korral eelarve puhul nõudnud, et selleks nettoeelarve esitataks ja ühtlasi riigivaranduste bilanss, muidu meie edasi ei nihku.

Tahaksin puudutada asja, mis minu arvates väga tähtis. Kui arutame siin eelarvet, ja kui räägime riigist, siis on meil silme ees ettekujutus riigist kui suveräänsest riiklikust organismist. Seejuures aga unustame, et meie riik on hoopis omapärane, ja nimelt seetõttu, et meie riik on eelarve mõttes suuremal määral majanduslik tegur kui poliitiline tegur. Vabariigi Valitsuse aruandes 1928./29. a. leiame, et riigivaranduste bilanss, summa 285 milj. krooni ehk 28 miljardit senti, näitab muu seas punkt 7 all — kinnis- ja vallasvarad — 160 miljonit krooni. Sellesse punkti ei ole võetud metsad ja maad. Seletuskirjas ei ole tähendatud, kas raudteed, posti-telegraafi asutused on sellele juurde arvatud, seda ei tea. Kui oletame, et on juurde arvatud, ja lisaksime juurde selle väärtuse, mis riigi maal ja metsadel, siis saame summa, mis umbes tõuseks kuni 50—60 miljardit senti. Nii suur on riigi varandus! Nüüd tuleb tahtmata küsimus, kui suur on kodanikkude varandus. Ma olen mitu korda, igal aastal eelarve arutamise puhul palunud rahaministrit, et ta seletaks, kuidas on riigivaranduste vahetõrge kodanikkude omadega. Minul on umbkaudsed kalkulatsioonid, ja nende järgi mina umbkaudselt arvan majanduslikkude varanduste üldväärtusest 60% riigile ja 40% kodanikkudele. (R. Penno, as: Ei saa.) Arvate, et ma liialdan? Arvan, et see vahetõrge on tarvis selgeks teha. Kui riigil on rohkem kui pool varandustest, ja kui siis veel makse võetakse, siis jääb asi küll arusaamatuks. (Välisminister J. Lattik'u vahelhüüe.) Seda peaksite Teie, härra Lattik, kui valitsuse liige paremini teadma. Mina olen alati alandlikult sellele küsimusele palunud vastust anda.

(Koosolekut hakkab juhutama teine abiesimees R. Penno.)

Nüüd katsume võrrelda riigi ja riigiametnikkude arvu vahetõrget majanduse tegurina ja riigi valitsejana. Meil on 28.000 ametnikku, — iga aasta rohkem — kellest töötab riigi valitsemise alal ja nende asutuste alljaotustel umbes 68%. Siia juurde on arvatud ka Kaitse- ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi ametnikud.

Riigi ettevõtetes eelarve piirides töötab 32%. Need on ainult need ametnikud, kes eelarves ette nähtud. Kui teie aga võtate kõik need ametnikud juurde, kes riigi ettevõtetes töötavad väljaspool eelarvet, Eesti pangas, pikalaenu pangas, põlevkivitööstuses j.n.e., siis teie saate arvu, mis võrdub umbes poolele, tähendab ½ riigiametnikkudest töötab majanduslikul alal ja teine ½ riigiametnikkudest töötab valitsemise alal. Sinna hulka on arvatud ka kõik hariduslikud ja sotsiaalülesanded. Sellest näeme, kui suur tegevusepiirkond ja ruum on riigi poolt okupeeritud kõigil majanduslikudel aladel. Kui teie võtate aga eelarve ja vaatate, kuipalju saab riik oma tuludest eelarvet katta, ja palju tuleb kodanikkudel maksta, siis näeme, et riik oma varandustest annab eelarvele ainult 37 miljonit, kuna kodanikkudel tuleb maksta 54 miljonit. Sinna on juurde arvatud ka riigi monopol. Säärase vahetõrge juures rikka riigi ja vaese kodaniku vahel tuleks meelde tuletada paragrahvi Shveitsi tulumaksuseadusest, millest ma siin kord juba kõnelesin. Nimelt Graubündeni ja Zürichi kantonis kõlab esimene paragrahv tulumaksust järgmiselt: „Kui tulud riigi varandustest ei ole küllalised riigi eelarve tasumiseks, siis võetakse tulumaksu järgmises korras“. Ja pärast räägitakse selles seaduses tulumaksust kui defitsiidi katmise kõrvalabinõust. Ometi Shveitsis pole riik kogunud nii suuri varandusi kui meil.

Kas seda varandust valitsetakse ka majanduslikult hästi? Ma tahaksin siin ühe küsimuse seada, nimelt: kas meie suurematest tööstuslikkudest eraettevõtetest võiks üks püsima jääda, kui iga aasta esimene juht on teine isik? Kas võiksid nad hästi töötada, kui vabrikudirektoreid iga kolme aasta tagant vahetataks, kas nad võiksid töötada hästi, kui nad võtaksid oma direktorid poliitilisest erakonnast või ametnikkude karjäärist?

Riigi majapidamine jääb ometi majapidamiseks ja mitte poliitiliseks areeniks. Ja riigi majapidamiseks on see tüüp embkumb, kas erakonna karjäärist või ametkonna karjäärist tulnud inimene. Mõlemad on head oma ülesannete täitmiseks, kuid vaevalt kõlbavad neile hiiglasuurtele majanduslikkudele ülesannetele.

Ma tähendasin, et pool riigitegelastest ja pool riigiametnikkudest töötab majanduslikul alal.

Mina arvan, et eramajanduses näeme rohkem suuremaid majanduslikult mõtlemaid ja andekaid inimesi kui riigimajanduses. Ma tunnen head asjatundjaid, usun, et teie kõik teda tunnete, kes meie riigi teenistuses. See on inimene, kellel väga suur ülevaade, aga ta töötab alal, mis võrdlemisi kitsas, see on valitsuse komis-

sarina Eesti pangas. Tahtsin vahele tähendada, et minust varesti aru ei saadaks, ja et ma kellelegi siin etteheiteid teha ei taha. Kui riik tahab majanduslikult püsida, siis ei saa ta läbi esimese järgu asjatundjateta.

Ma mäletan veel, kui enne valimisi arutati siin juriidiliste isikute maksustamise seaduseelnõu. Ma esitasin tol korral härra Majanduseministrile kaks korda küsimise, kas võetakse see seaduseelnõu valitsuse poolt kevadeks vastu või mitte. See oli märtsikuul. Kõik aktsiaseltsid pidid seks ajaks oma aruanded valmis teema ja raamatupidamised lõpetama. Neid jäeti kuude jooksul pimedusse seaduse saatuse suhtes. Nüüd tuleb jälle see seaduseelnõu päevakorda, ja sel puhul tahaksin küll soovida, et selle seaduseelnõuga enam väga ei venitataks ja et sellele seaduseelnõule niisugune iseloom antaks, et see kõlbaks meie tööstusele ja kaubandusele, sest meie teame, et neid riike, kus nõndanimetatud „Kettensteuer“ — mitmekordne maksutamine — ja teine halb printsiip — progressiivne maksustamine —, neid riike on ikka vähem ja vähem. Mitmekordne maksustamine seisab selles, et esmakordselt maksustatakse aktsiaseltsi, teine kord aktsionäre ja kolmas kord — tööstuseettevõtteid. Peale selle on veel neli maksu, mis lasuvad neil iseenesest. Nende vastu tuleb abinõusid leida. Saksamaal, Inglismaal ja Ameerikas on see ammu muudetud. Saksamaal muudeti see koguni väga raskel ajal. Progressiivne maksustamine on muudetud, ja see ei maksa enam Saksamaal, Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias ega mujal. Ainult ühes riigis on veel progressiivne maksustamine, see on Taani maal. Seal on 5% tulu täiesti vaba maksust, see on normaalne tulu, meil loetakse selleks umbes 12%. Siis järgneb võrdlemisi väike progressioonimaks. Mahakirjutamise suhtes on meil niisugune tendents, et see loetakse kuritegeliseks toiminguks. Mujal riikides oldakse rõõmus, kui aktsiaseltsid maha kirjutavad. Kui meil katsutakse mõjuda, et vähem maha kirjutataks, siis on see ebaõige seisukoht majanduse vastu. Meie oleme praegusel ajal niikaugemale jõudnud, et meie inimestel ei ole enam kokkuhoiumeelt. Selle kokkuhoiumeele oleme oma riigipedagoogikaga kodanikkudelt võtnud. On viimne tund, et seda kokkuhoiumeelt jälle elustada kodanikkude juures.

Lubatagu mulle paar sõna öelda ka põllumajanduse kohta. Meie põllumajandus iseloomustab praegust olukorda, mille juures ma tahtsin peatuda. Meie näeme, et põllumajanduses, s. o. meie majanduse alusmüüris, on praod. Ma arvan, et meie, Riigikogu liikmed, ei või tulla igauks asja-

tundjatena ja põllumajandusest rääkida. Igatahes palun mind mitte võtta asjatundjana, ma tahtsin rääkida ainult poliitilisest küljest ning riigi ja majanduse vahekorra väljast minnes seda küsimust käsitleda. Arvan, et head eeldused meie põllumajanduse arenemiseks olid ainulaadilised.

Esiteks on meil summad, mis mahutatakse põllumajandusse, võrdlemisi teiste maadega väga suured. Seda, mis põllumajandus saab, on rohkem, kui seda, mida annab maksuna. Vististi on vähe Euroopas niisuguseid maid, kus üks asundetalunik võib tasuda hästikasvatatud seaga kõik oma maksud, mitte ainult maksud, vaid koha päriseksostu summad ja protsendid selle eest. Meie paigutame põllumajandusse miljonid ja miljonid laenu, ja siis on rohkem kui $\frac{1}{4}$ põllumajanduslikust põllupinnast riigil täitsa kasutada oma probleemide läbiviimiseks, suuri maatagavaru on riigil selleks kasutada, et tõsta maapidamist, mida aga mõnel teisel riigil vististi ei ole. Meie teame, et riigil on põllumajanduse tõstmiseks terved metsad, ja selle varanduse eest, nagu teada, ei ole seni palju makstud, ja kuni sularahas maksmiseni on see varandus riigil täiesti tasuta kasutada. Vanad põllumehed said oma hüpoteegivõlgadest lahti, ja nende ümberhindamisest keeldumine on ebaõiglane.

Lõppude-lõpuks veel asjaolu, mis ka reaalpoliitiliselt tuleb arvesse võtta, s. o. meie seaduseandlus, kus elukutselistel põllumeestel on kõige suurem rühmitus ja väga suur poliitiline võim, kuna rohkem kui $\frac{1}{3}$ rahvasaadikuist on põllumehed. Mitte ükski teine elukutse ei ole nii suure arvul rahvaesinduses esindatud. Samuti on nad ka koalitsioonis enamuses. Seepärast, et põllumehele on koalitsioonis rohkem kui $\frac{1}{2}$, siis ei ole ka imetada, et eeldused soodsad ja ainulaadilised. Kui ma küsin, mispärast on meie põllumajanduses praod, mispärast see ei arene, siis tahaksin anda sellele lühikese ja selge vastuse. Ei viljaikaldus, ei maailmaturg etc., need ei ole lõppude-lõpuks see põhjus.

Sellest seadusest, et kõik majanduslikud allikad tulevad kasutada kõige suurema tulutoovuse järgi, sellest seadusest algusest peale kinni peetud ei ole, vaid on hoopis teised vaatekohad esiplaanil olnud, ja ei ole katsutudki sellest kinni pidada. Ja kui majanduslikke küsimusi ebamajanduslikult arvustada, siis ei tohi imeks panna, kui ebamäärane resultaat tuleb. Meie teame, teinekord võib sotsiaalne moment esikohal olla, teinekord poliitiline, siis resultaat on vastavalt tihti ainult sotsiaalne või poliitiline, aga mitte majanduslik.

Ja kui meie nüüd küsime, missugused praod sellel asjal on, siis tahaksin öelda, et väga palju meie põllumajanduse asjus talitavad ametnikud ja komisjonid. Ametnikud rohelise laua taga ja komisjonid, kuigi nad koha peal, ei või omada seda tahtejõudu, mis üksikul maapidajal. Mujal käiakse ka teatud doktriinide järgi, aga siis on tingimused selleks soodsamad, näiteks on Taanis esiteks head tagavarad, ja teiseks tehakse seal enne katseid, kui programm lõplikult teatava doktriini järgi määratakse.

Missugused abinõud võivad siis põllumajandusele kaasa aidata, et see kõvemaks alusmüüriks saaks meie majandusele. Mina arvan, et esiteks tuleks põllumajandusele võimalikult palju vabadust tagasi anda. Põllumajandusele on tarvilik vaikne ja rahulik edenemise baas, ja seda ei saa vist keegi eitada, et see õiguslikul alal praegu täitsa puudub. Ma panen imeks, et ülepea katsutakse ülikooli professori poolt loenguid pidada Eesti maaõiguse süsteemi üle, sest meie seda süsteemi ei näe, ja see professor ütles, et ta ei näe ka seda süsteemi. (J. Holberg, põl: Ta loeb ajalugu.) Ajalugu võib lugeda ja loetleda terve rea korraldusi, mis tehtud, ja mis avaldasid teatavat tahet, aga õiguse süsteemist ei või juttugi olla, ning see on väga halb mõju meie põllumajandusele.

Võtame hiljutise seaduseelnõu, mille järgi maatüki kohta, mis suurem kui 50 ha, on riigil ostueesõigus. Kuidas võib siis põllumees rahulikult magada, kui ta teab, et säärane seadus arutamisele tuleb, et see doktriin lööb ta baasi alt, ja homme on jälle teine doktriin? (A. Anderson, põl: Aga Ida-Preisimaa talud on võrdlemisi hoopis tugevad.) Seal on hoopis teisiti talitatud, sest seal on usaldusvahetused, ja seal ei teotseta nii nagu meil. (J. Teemant, põl: Aga seda enamust, härra Hasselblatt, Teie toetate, kes säärased seadused esitab. Mina ise olen seda näinud.) Härra Teemant, ma võiksin Teile appi tulla, see seadus, millest räägin praegu, lükati tagasi I lugemisel pärast seda, kui härra Päts ja mina selle seaduse vastu sõna võtsime.

Pean tähendama teisele asjaolule. Meil on üldse 16 tuhat kaubandusefirmat. 4 tuhat suletakse igal aastal, ja 4 tuhat tuleb igal aastal juurde. Läbistikku on nende eluiga neli aastat. Just sama lugu on suurema osa seadustega. Põllumajandusse puutuvate seadustega on asi veel halvem, seal on keskmine kestuse aeg 3 aastat, rääkimata sellest, et need on süsteemita. See on halb seepärast, et õigus ei ole ainult sel korral ja seetõttu hea, kui see õige leitud, vaid see on ainult sel korral

hea, kui see sügavasti on rahva hinges. Kolme aasta jooksul seda ei saa teha. Kolme aasta pärast peab jälle uute normidega harjuma, ja see on väga ebastabiilne nähtus meie põllumajanduse arengus.

Üks vana põllumees ütles, et meie põllumajandust võib saneerida ainult kahel teel, kas inflatsiooni näol, või tulevad kustutada kõik antud laenud. Muidugi, see oleks kuradi väljaajamine saatana abil. Riigil see ei oleks võimalik. Pärisselge on, et meie peame oma põllumajanduse edasiarendamiseks üldsüsteemi otsima. Ja missugune see oleks? Seepeale vastust anda on raske. Ma arvan, see oleks sellest, kelle kätte anda säärase põllumajanduse programmi väljatöötamine ja läbiviimine. Kas anda see riigi kätte või jälle teiste organisatsioonide kätte, mis põllumehed loovsid. Edasi arvan, et on aeg käes ebaproduktiivseid asju ära hoida, mis meil väga palju. Näiteks tooksin ühe juhu. Mingi linna ligiduses on 8 asunikukohta, igaüks 2 tiinu, väikse linna läheduses. Üks endine mõisnik, kellel seal maa kasutada, teeb neile ettepaneku, ehitage endile kolmekesi üks maja, sest see üks maja lautade ja kõrvalhoonetega, kus 3 perekonda elab, läheb odavamaks, kui igaüks endale maja eraldi ehitab. Teiseks ütles mõisnik, kui soovite tööd, siis võite minu juurest seda saada või koos töötada. Nad kaalusid ja leidsid, et ei lähe. Noh, siis kahekesi — ka see ettepanek ei läinud. Ja nii ehitas igaüks endale maja ja on praegu pankroti-hädas. Majad on valmis, kuid kahtlemata on see ebaproduktiivne töö ja just majanduslikult, just samuti, nagu see on ebaproduktiivne, et praegu mõisahooned lagunevad. Muidugi on selge, et kui soovime, et kapital läheks ka maale, siis on meil tarvis mitte takistada, et halva peremehe asemele tuleks parem, vaid peaksime seda soodustama. Kui praegusel ajal keegi ostab endale maal mõne koha, siis laenatud rahaga ei saa seda teha, sest laenuprotsent on väga suur, võib teha ainult oma rahaga, ja kellel praegusel ajal, kus kokkuhoiumeel langenud, raha, see on in dubio parem peremees, kui see, kes maha müüb. Meil tuleks arenemisvõimalus luua, kaotada kõik need korsetid, mis meil põllumajandusele ümber pandud, olgu maksimaal suurusega, kõikisugu eeskirjadega, eesõigustega, järelevalvega etc., sest muud kapitali juba põllumajandusse ei lähe, sest keegi ei soovi oma raha väga väikse tuluprotsendiga sellesse paigutada ja riskeerida, et mingisugused doktriinid takistavad pikaks ajaks töötada ja kalkuleerida. Riigi valmisolek igal silmapilgul sundreguleerimist ette võtta, täna ühe, homme teise põhimõtte järgi, tegi põllumehi kartlikeks. Tähtsamatest abinõudest

võiks juttu olla, nagu härra Pool kõneles, mitte teatud ühest abinõust, mingisugusest erireseptist, vaid muidugi väga paljudest abinõudest, hästi läbimõeldud ja läbitöötatud süsteemist. Näiteks niisugused probleemid, nagu viljasaagi lomardeerimine, väljaveopreemiad, tariifiküsimused j.n.e. Viljatoll minu arvates ei ole praegusel ajal, kus ilmaturg näitab suurt kõikumust, meile soodus. Tähendab, aeg ei ole soodus viljatolli sisseseadmiseks, sest hinnad on kõikumad, ja toll võib osutada kord madalaks, kord kõrgeks. Selle jaoks tuleks teatud süsteem luua.

Ühekülget põllumajapidamist ainult karjapidamisega vist küll tõsiselt jaatada ei saa. (M. L a a r m a n, põl: Aga agroom Oinas arvab seda. — A. O i n a s, stp: Ainult karjapidamisel ei saa püsida.) Meil on tähtis, et oleksime majanduslikult iseseisvad ja rippumatud teistest turgudest. Oletame näiteks seda ettenägemata võimalust, et meie sõja tõttu võibolla oleksime olenevad mujalt, mis teeme siis, kui oleme ainult karjapidajad? Kujutleme, et Saksamaale jätkub oma võitoodangust, ja et Inglismaa saaks seda oma dominioonidest, kuhu lähme siis oma võiga? (Teedeminister A. J ü r m a n, Härra Hasselblatt, Taani kasvatab ka teravilja palju rohkem kui meie. — A. O i n a s, stp: Teatud teravilja kasvatamine on tarvilik. Küsimus on selles, kumb tähtsam!)

Ma võtaksin kokku selle, mis mul oli au ette kanda. Minu arvates peaks eelarve vähemalt poolteise miljardi võrra väiksem olema, et see oleks proportsionaalne meie oludele ja kodanikkude jõukusele. Seda kätte saada on praeguste seaduste kaasabil peaaegu võimata. Säärast ministrit, kes sellega valmis saaks, vist meil Eestis ei leidu. Meil tulevad seepärast radikaalsed abinõud tarvitusele võtta.

Edasi näeme meie, et riigivarandused kasvavad iga aastaga, ja et riigivarandus on väga suur, ning et kodanikkude varandus ja kodanikkude tegevus on iga aastaga väiksemaks jäänud. Eramajanduse kriisist rääkida mina praegusel korral ei soovi, sest härra Majanduseminister kandis arvud ette, ja mina olen tema aruandega sellel alal täitsa nõus. Mina arvan, et riigimajandus on niiõelda kinni sõitnud, nagu laev, samuti ka eramajandus, ja meie peaksime katsuma teda aidata vabaneda sellest. Kuid meie teotseme edasi, nagu oleks meil normaalne olukord. Et riik niipalju majanduslikul alal teotseb on tarvis, et majanduseala hästi juhitaks, ja seepärast on tarvis nõuda, et seal oleksid eeskujulikud juhid, esimese klassi inimesed. Vastus sellele

järgneb: Mis võib nõuda ühelt ametnikult, kes saab 30—40 tuhat kuus? See on see circulus vitiosus, millest lahti ei saa. Meil on tarvis välja töötada kokkukohi programmi. Oleks soovitatav, et meie seaksime ametisse, nii nagu mujalgi, kokkukohi ministri. Oleks soovitatav, et kokkukohi minister ei oleks erakonna mees. Oleks soovitatav, et valitsus katsuks siin teotseda nii riigi- kui ka eramajanduslikul alal asjatundjate komisjonide kaasabil. (P a r e m a l t p o o l t: Komisjonid maha! Põllutöoministeerium on üks komisjonide kogu.) Seal ei ole asjatundjate komisjone. Meie senine süsteem on väga lihtne. Kui põllumajandus on hädaohus, milleks siis niipalju rääkida, võtame jagaja kümme, moodustame Riigikogu rühmadest komitee, töötame välja plaani põllumajanduse tõstmiseks!? Või moodustame Põllutöoministeeriumi ametnikkudest komisjoni!? Või ministrite komisjoni!? (M. L a a r m a n, põl: Ei, ei, Jumala pärast, siis läheme päris rappa.) Vaadake, see „ei, ei“ on täitsa õige, ka see ei kõlba. Muidugi tuleb see töö anda erakondadest täitsa rippumatuile inimestele. Kui näiteks Inglise riigipangal tõuseb küsimus, et uus emissioon anda, kas teie arvate, et seda otsustavad üksi direktorid ja juhatus? Ei, seal töötavad asjatundjad, seal valitakse asjatundjad nii hästi kui võimalik. Ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et näiteks kui meil maksuseadusi esitatakse valitsusele, siis on meil niipalju asutusi, kes võiksid seal kaasa töötada, kaubandus-tööstuskoda, börsikomitee ja teised, aga neile ei anta võimalust kaasa töötada. Harilikult on asi nii, et majanduseringkonnad saavad midagi kätte ainult siis, kui asi on erakondade küüsis, ja see on harilikult liiga hilja. Kokkukohi mõttes ja meie töö nivoo tõstmiseks pean tarvilikuks, et meie tagasi pööraksime auametnikkude instituudi juurde. Ma arvan, et ka omavalitsused võiksid selle läbi viia. Edasi arvan ma, et riik kui majapidaja ja kui ettevõtja ei peaks enam laiendama oma tegevusepiirkonda. Hiljuti kuulsime, et Inglis-Eesti laevaliini seltsi jaoks tahetakse sundida eksportööre, et kolmandik meie võist tuleb viia Inglismaale. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Kes sunnib, keegi ei sunni, see on tühi jutt.) Nii tekib jällegi uus riiklik-majanduslik monopool! Riik kui rendisaaaja peaks kahtlemata nii ruttu kui võimalik oma varanduste valitsemisest lahti saama. Nii võiks suure osa sellest tööst anda asunikudele enestele teha. Mispärast asunikud ei saa ennast nii organiseerida, et seda kätte saada, mispärast peame meie näiteks 9 või 6 miljonit aastas maksma nende metsatakseerimise eest? Riik võiks

lepingu teha ja maksta ise selle. (A. A n d e r k o p p 'i, t ö e r v a h e l h ü ü e.) See on nende omavaheline asi, ja nad võivad kokku leppida, et metsa eest makstakse näiteks kaks ja pool miljardit, mille omavahel jagavad. Meie saame riigi eelarve odavamaks teha ainult, kui kokku tõmbame riigi ülesandeid nii mõnelgi alal. Meil on riigi ülesanded suuremad kui mujal. Meil on kodanikkudel palju kitsamad võimalused, kui mõnes teises riigis. Kokkuhoiu mõttes ja selle sooviga, et riik kui majanduslik tegur ja valitsuse aparaat

hakkaks oma ülesandeid väiksemaks tegema ja vähema ametnikkudearvuga töötama, selle sooviga tahame eelarve arutamise juurde asuda.

(H ü ü d e d : L õ p e t a d a !)

J u h a t a j a : O n e t t e p a n e k ,
lõpetada koosolek.

(H ä ä l e t a t a k s e .) E t t e p a n e k o n
vastu võetud. Lõpetan Riigikogu
koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Õ i g e .

K i n n i t a n .

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).